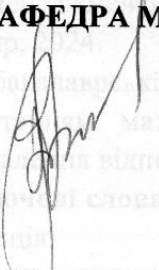

4
04.06.2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

**КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

ДМИТРУХА Андрій Віталійович
(студент групи ЗМО-20-1)

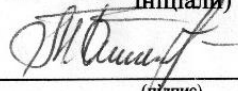
БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності
073 «Менеджмент»)

Допущено до захисту
протокол № 5
від 03.06.2024
зав. кафедри менеджменту, бізнесу
та маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.

Керівник роботи:
ст. викл. Біляк Т.О.
(наукове звання, прізвище та
ініціали)

(підпис)

Рецензент:

к.е.н. доц. Біляк Т.О.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир, 2024

Анотація

Дмитруха А.В. Управління використанням матеріальних ресурсів. – Рукопис.

Бакалаврська кваліфікаційна робота представлена на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2024.

У бакалаврській кваліфікаційній роботі розглянуто особливості управління використанням матеріальних ресурсів підприємства та визначено напрями удосконалення відповідного процесу.

Ключові слова: ресурси, матеріальні ресурси, запаси, поставки, ритмічність, оптимізація.

Annotation

Dmytrokha A.V. Management of the use of material resources. - Manuscript.

The bachelor's qualification work is submitted for the Bachelor's degree, field of knowledge 07 "Management and administration" of specialty 073 "Management". - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2024.

In the bachelor's qualification work, the peculiarities of managing the use of material resources of the enterprise were considered and directions for improvement of the relevant process were determined.

Keywords: resources, material resources, stocks, deliveries, rhythmicity, optimization.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	3
<i>Розділ 1. Теоретичні основи управління використанням матеріальних ресурсів підприємства</i>	6
1.1. Поняття та сутність матеріальних ресурсів підприємства.....	6
1.2. Система управління матеріальними ресурсами підприємства.....	12
1.3. Методичні засади оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.....	20
1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері управління матеріальними ресурсами підприємства	26
Висновки до розділу 1.....	33
<i>Розділ 2. Аналітична оцінка стану та напрями удосконалення системи управління використанням матеріальних ресурсів ТОВ «Будкомплекс»</i>	34
2.1. Організаційно-управлінський аналіз підприємства.....	34
2.2. Діагностика фінансово-економічного стану ТОВ «Будкомплекс».....	40
2.3. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «Будкомплекс».....	47
2.4. Напрями підвищення ефективності управління використанням матеріальних ресурсів підприємства	56
Висновки до розділу 2	61
<i>Висновки</i>	63
<i>Список використаних джерел</i>	66
<i>Додатки</i>	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки в умовах обмеженості ресурсів одним із найважливіших завдань на підприємстві є забезпечення ефективного використання матеріальних ресурсів з метою мінімізації матеріальних витрат та отримання максимальної матеріаловіддачі. В умовах жорсткої конкуренції особливої актуальності набувають питання обґрунтування та реалізації ефективної ресурсної стратегії для розвитку та зростання бізнесу.

Організація виробництва потребує використання матеріальних ресурсів, від ефективності управління ними залежить економічна потужність та потенціал підприємства, його здатність виробляти широкий асортимент продукції високої якості, а також здійснювати експортні та імпорتنі операції. Тому питання ефективного управління ресурсним потенціалом, раціонального використання ресурсної бази та своєчасного забезпечення підприємства матеріальними ресурсами для здійснення ними господарської діяльності є одним з найбільш актуальних.

Дослідженню проблем та окремих аспектів управління матеріальними ресурсами підприємства присвячено значна кількість наукових праць і розробок як вітчизняних, так і закордонних учених. Вивченню сучасних проблем управління матеріальними ресурсами підприємства приділяють увагу такі науковці, як Бондарєва І. О., Крохмаль С. С., Лола Ю. Ю., Могилевська О. Ю., Несвіт В., Руднєва О. Ю., Селезньова Н. О., Степаненко Т. О., Стрижова В. Г., Хобта В. М., Шкода М. С. та інші. Не зменшуючи значення наукових здобутків зазначених учених, можна стверджувати, що в сучасних роботах не знайшли достатнього відображення досить важливі аспекти матеріально-технічного забезпечення підприємств. Зокрема, необхідно більш детально зупинитися на проблемах, що виникають при інтегрованому управлінні матеріально-технічним забезпеченням підприємства.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань бакалаврської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає проблемам наряду підготовки за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних засад управління використанням матеріальних ресурсів підприємства, а також визначення резервів підвищення ефективності відповідного процесу на ТОВ «Будкомплекс».

Поставлена мета обумовила вирішення наступних **завдань**:

- визначити поняття та сутність матеріальних ресурсів підприємства;
- охарактеризувати систему управління матеріальними ресурсами підприємства;
- дослідити методичні засади оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства;
- вивчити нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері управління матеріальними ресурсами підприємства;
- провести організаційно-управлінський аналіз підприємства;
- здійснити діагностику фінансово-економічного стану ТОВ «Будкомплекс»;
- оцінити ефективність використання матеріальних ресурсів ТОВ «Будкомплекс»;
- визначити напрями підвищення ефективності управління використанням матеріальних ресурсів підприємства.

Об'єктом дослідження у бакалаврській кваліфікаційній роботі виступає процес управління використанням матеріальних ресурсів підприємства, **предметом** – теоретичні, методичні та прикладні засади підвищення ефективності управління використанням матеріальних ресурсів підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою бакалаврської кваліфікаційної роботи виступив системно-структурний підхід, що розглядає процес управління використанням матеріальних ресурсів підприємства як цілісну структуровану систему, що є одночасно частиною управління підприємством в цілому. Для розв'язання визначених завдань також застосовувались наступні

методи: монографічний – при вивченні літературних джерел та нормативно-правових актів; теоретичне узагальнення, порівняння та аналогії – для розкриття сутності поняття «матеріальні ресурси»; балансовий та аналізу – для дослідження тенденцій функціонування підприємства; синтезу – для формулювання висновків про рівень управління використанням матеріальних ресурсів підприємства.

Інформаційною базою дослідження виступили наукові фахові, навчальні та методичні публікації провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, чинне законодавство України, дані фінансової та управлінської звітності підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у обґрунтуванні резервів підвищення ефективності управління використанням матеріальних ресурсів підприємства.

Структура та обсяг бакалаврської кваліфікаційної роботи. Бакалаврська кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 73 сторінках друкованого тексту. Робота містить 20 таблиць та 8 рисунків. Список використаних джерел налічує 70 найменувань. Робота містить 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття та сутність матеріальних ресурсів підприємства

У сучасних умовах розвитку економіки України, з переходом до ринкових відносин та постійних змін, що відбуваються у законодавстві, ефективність здійснення виробничої діяльності промислових підприємств значною мірою залежить від управління і контролю виробничих засобів, а саме матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Забезпеченість підприємства достатньою кількістю виробничих запасів та їх раціональне використання є однією з головних умов здійснення виробничого процесу на підприємствах різних галузей економіки. Адже усі підприємства, незалежно від виду діяльності та методів здійснення господарської діяльності, використовують виробничі запаси.

Як відомо, ефективність функціонування та розвитку підприємств досягається через оптимізацію складу і обсягів ресурсів, що формують фактори виробництва. Сукупність ресурсів підприємств створює базу для формування ефективного ресурсного забезпечення. Тож, для подальшого дослідження важливо з'ясувати, що варто розуміти під категорією «ресурси», табл. 1.1.

Слід відзначити, що сучасна система поглядів стосовно категорії «ресурс» дуже широка. Найчастіше дана категорія згадується в джерелах соціально-економічної спрямованості. На думку Ю. Дерев'янка її необхідно розглядати в трьох напрямках:

- ресурс як загальна категорія, що має іноземне походження;
- ресурс як категорія загально-економічна чи соціально-економічна;
- ресурс як категорія виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання [19].

Ресурси можна розглядати як економічні, якщо вони забезпечують майбутній економічний ефект у результаті здійснення господарської діяльності, що можливо під час виконання таких умов: ресурси є грошовими коштами або легко

можуть бути перетворені у грошові кошти; ресурси є товарами, які передбачається продати й отримати за них грошові кошти; ресурси будуть використані у майбутній господарській діяльності, яка призведе до надходження грошових коштів. Зазначимо, що головний зміст визначень науковців щодо економічних ресурсів в основному співпадає, існують лише деякі відмінності в описі структури складових елементів.

Таблиця 1.1

Система визначень категорії «ресурси»

Ресурси	Визначення	Джерело
	(франц. resource – допоміжний засіб) розглядаються як цінності, засоби, можливості, грошові засоби, джерела доходів, які є фактором внутрішніх резервів економічного розвитку організації за умови їх ефективного використання, що дозволяє забезпечити не тільки потреби організації, але й суспільства.	Бусел В.
	розглядаються як запаси, засоби, джерела та можливості, якими можна скористатись в разі потреби, чи які є в наявності для використання на випадок необхідності.	Ващенко О.П.
	(латин. resurgo – підіймаюсь виникаю, поновлююсь знову) це природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові цінності, які можуть бути використані у разі виникнення потреби для створення товарів, надання послуг, одержання додаткової вартості	Гаврилишин Б.Д.
	матеріальні та інформаційні об'єкти, джерела і передумова отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використовувати та реалізовувати при існуючих технологіях і соціально-економічних відносинах. Виділені наступні групи природних ресурсів: 1) необмежені та обмежені ресурси; 2) поновлювані та не поновлювані; 3) матеріальні та інформаційно-духовні.	Михайловська О.В.
	засоби, можливості, цінності, запаси фірми, джерела її прибутків, які забезпечують стабільну роботу фірми по основним видам її діяльності і отримання прибутку	Павленко О.В.
	основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення цілей економічного розвитку	Шевчук М.С
	це будь-яка субстанція, що здатна завдяки своєму енергоінформаційному потенціалу задовольнити потреби людства (у тому числі будь-яких відкритих стаціонарних систем)	Горшков М.А.

Джерело: [10; 11; 17; 24; 42; 46; 66]

Історія тлумачення сутності категорії «ресурси» і факторів їхньої здатності приносити прибуток починається з Аристотеля, який вважав працю одним з основних економічних ресурсів. Подібний підхід розділяла і перша економічна школа в світі – меркантилізм. Школа фізіократів надавала особливого значення

землі як економічному ресурсу. Адам Сміт розглядав такі економічні ресурси як праця, земля і капітал. Англійський економіст Альфред Маршалл запропонував додати четвертий фактор—підприємницькі здібності. Сучасні економісти вважають, що на даний час за значимістю в якості фактору економічного зростання лідируючу позицію займає фактор «знання» («технологія», «науково-технічний прогрес», «наука», «інформація») [10; 19; 20].

Загальновідомо, що видів ресурсів існує безліч, тому вчені вдаються до виділення деяких типів ресурсів і до вивчення цих типів, а не всіх ресурсів, які входять до них. Це одна з причин того, що класифікаційна проблема визнається надто важливою для управлінської науки. Класифікації ресурсів, що запропонували Ващенко О.П., Дерев'янка Ю.М., Дунда С.П., Мазур А.О., Кириченко С.О. стосуються системи управління в цілому. Крім того, вони ґрунтуються на типології ресурсів з точки зору напрямів їх використання, а не на особливостях внутрішньої будови та специфіці володіння ресурсами в різноманітних формах. Підходи до класифікації ресурсів як інструментів використання інших видів ресурсів (Шаманська Л.І., Новицький В.Є.) базуються на їх систематизації як основних засобів реалізації потреб, акцентуючи увагу на джерелах їх формування.

Проаналізувавши існуючі підходи до класифікації ресурсів, зупинимося на їх розподілі за фізичним змістом, що передбачає поділ на чотири основні види ресурсів: матеріальні, людські, фінансові та інформаційні. Оскільки подальше наше дослідження буде базуватися на підприємствах, вважаємо, що саме така класифікація є найбільш прийнятною для підприємств будь-якої сфери діяльності, рис. 1.1.

Одним з елементів ресурсів підприємства є матеріальні ресурси. Матеріальними ресурсами називають «основні та оборотні засоби виробництва, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та формують його матеріально-речову базу.

Матеріальні ресурси трактують як предмети, на які спрямована праця людини з метою отримання готового продукту. Предмети праці споживаються у

виробничому процесі та повністю переносять свою вартість на продукт, змінюються після кожного виробничого циклу [16]. Саме з таким визначенням категорії «матеріальні ресурси» погоджуємось і ми, бо вважаємо, що матеріальні ресурси за своєю економічною суттю є предметами праці, що в процесі виробництва перетворюються на продукцію і підлягають постійному поповненню.

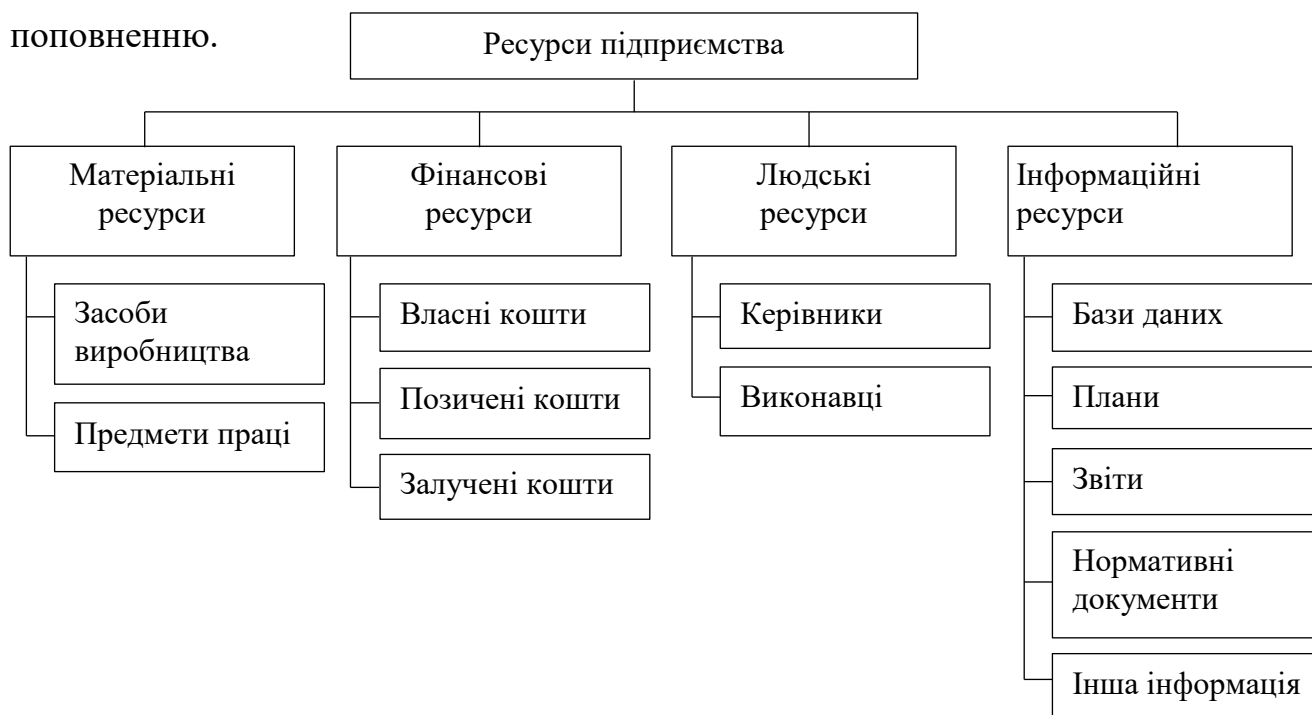

Рис. 1.1. Складові ресурсів підприємств

Джерело: складено автором на основі [10; 19; 22; 37]

Для формування більш повного уявлення про розуміння поняття матеріальні ресурси варто звернути увагу на табл. 1.2, в якій наведено підходи до визначення поняття «матеріальні ресурси» в економічній літературі.

Таблиця 1.2

Визначення поняття «матеріальні ресурси» в економічній літературі

Джерело	Визначення
1	2
Волошина С.В.	Матеріальні ресурси – сировина, матеріали, паливо та інші предмети праці
Гарник М.	Матеріальні ресурси підприємств і організацій сфери виробництва належать головним чином до виробничих запасів
Дунда С.П.	Матеріальні ресурси (сировина, матеріали, куповані напівфабрикати, комплектуючі вироби, конструкції, деталі, паливо тощо) є предметами, на які спрямована праця людини з метою отримання готової продукції. На відміну від засобів праці, які зберігають свою

	форму у виробничому процесі та переносять свою вартість на продукцію поступово, предмети
--	--

Продовження табл. 1.2

1	2
	праці споживаються повністю, повністю переносять свою вартість на цю продукцію та замінюються після кожного виробничого циклу
Дяків Р.К.	Матеріальні ресурси – це один з видів економічних ресурсів підприємства, які беруть участь в одному або декількох виробничих циклах і в процесі споживання повністю або частково втрачають свою матеріально-речову форму
Касич А.О., Яценко Н.М., Калько Є.В	Матеріальні ресурси складають один з основних елементів виробничого потенціалу, чинять безпосередній вплив на ефективність виробництва, якість роботи та результати всієї діяльності підприємства
Круш П.В., Орлюк Ю.В.	Матеріальні ресурси – засоби виробництва, які включають засоби праці та предмети праці
Михальчишина Л.Г.	Матеріальними ресурсами є контрольовані підприємством ліквідні активи, які мають матеріальну форму, знаходяться в процесі постійного обороту, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва, адміністративних потреб і використання яких приносить підприємству дохід.
Шевчук Н.С.	Матеріальні ресурси включають сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб.

Джерело: складено автором на основі [14; 15; 22; 25; 30; 34; 42; 66]

У своїй діяльності підприємства використовують різноманітні матеріальні ресурси: сировину, матеріали, паливо, енергію, запасні частини, комплектуючі вироби тощо. Успішне функціонування промислового виробництва можливе за умови своєчасного його забезпечення цими ресурсами. Неперервність та одночасність витрачання матеріальних ресурсів потребує їх постійного надходження і формування складських запасів матеріальних ресурсів. Залишки сировини, матеріалів та інших аналогічних цінностей показуються в складі виробничих запасів – однієї зі складових оборотних активів підприємства [15].

Матеріальні ресурси поділяють на засоби праці та предмети праці. Засоби праці характеризують ступінь оволодіння та підпорядкування сил природи виробництву матеріальних благ. Предмети праці поділяють на два види: перший – речовини, що вперше відокремлюються працею від природи та перетворюються в продукт, другий – сирі матеріали або сировина, речовини, що пройшли обробку.

Засоби та предмети праці по-різному поводять себе у процесі відтворення: зміна предметів праці відбувається людиною за допомогою засобів праці, при цьому оброблений предмет праці може перетворюватись на засіб праці у іншому трудовому процесі.

Класифікація матеріальних ресурсів тісно пов'язана з питаннями їх використання в процесі виробництва та обігу. Частина ресурсів відіграє роль матеріальної основи, інша частина – входить до складу оборотних фондів підприємства і витрачається при виробництві продукції або наданні послуг. Крім того, товарно-матеріальні ресурси складають матеріальну основу фондів обігу, тобто знаходяться в стані збутових запасів. Відповідно до цього й оцінка використання матеріальних ресурсів базується на застосуванні різних показників. Класифікацію матеріальних ресурсів відображено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Класифікація матеріальних ресурсів підприємства

Класифікаційна ознака	Види матеріальних ресурсів
За формою існування	1) Готівкові ресурси; 2) потенційні ресурси (тобто які можуть бути отримані за рахунок виробництва, імпорту і повторного використання)
За призначенням в процесі виробництва	1) Предмети праці (сировину, основні та допоміжні матеріали, паливо і паливно-мастильні матеріали, тара й упаковка, комплектуючі вироби, напівфабрикати; 2) засоби праці (основні виробничі фонди, інструмент, інвентар)
За функції, що виконується у процесі виробництва	1) Сировина (вихідна форма предметів праці, на видобування або виробництво яких затрачено працю); 2) основні матеріали (сировина, що вже що зазнала попередньої переробки та яка матеріально входить до готового продукту); 3) допоміжні матеріали (використовуються для виробничо-експлуатаційних потреб і не утворюють речового змісту виготовленої продукції); 4) паливо і енергія; 5) напівфабрикати (продукти, які підлягають використанню або переробці на іншому підприємстві або всередині підприємства)
За експлуатаційним станом і терміном придатності	1) Первинні матеріальні ресурси – як продукція добувної та обробної промисловості; 2) вторинні матеріальні ресурси – як відходи виробничого споживання, тобто залишки сировини, матеріалів і т. ін., що утворилися у процесі їх використання і втратили (частково або повністю) свої споживчі властивості внаслідок фізичного або морального зносу

Джерело: складено автором на основі [22; 30; 36; 66]

Проведене дослідження існуючих визначень категорії «ресурси» та складу різних видів ресурсів дає підстави встановити наступний взаємозв'язок: «ресурси–ресурси економічні». Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що діяльність, заснована на економічних ресурсах відіграє ключову роль в діяльності підприємств. Без раціональної ресурсної системи результативність та ефективність будуть знаходитись на більш низькому рівні.

Матеріальні ресурси – це один з видів економічних ресурсів підприємства, які беруть участь в одному або декількох виробничих циклах і в процесі споживання повністю або частково втрачають свою матеріально-речову форму. Забезпечення виробництва продукції матеріальними ресурсами є необхідною умовою його організації. Здійснення виробничої діяльності пов'язано з використанням різних матеріальних ресурсів. Першоджерелом матеріальних ресурсів є природа, хоча в реальному житті всі матеріальні ресурси створюються в процесі доцільної діяльності людини та є продуктом праці в речовій формі. Сутність матеріальних ресурсів визначається тим, що вони є матеріально-речовим підґрунтям життєдіяльності людини і суспільства.

Матеріальні ресурси складають один з основних елементів виробничого потенціалу, чинять безпосередній вплив на ефективність виробництва, якість роботи та результати всієї діяльності підприємства. Раціональне використання матеріальних ресурсів є необхідною умовою ефективного функціонування підприємства будь-якої організаційно-правової форми господарювання та виду діяльності. Тому для господарюючих суб'єктів особливо важливе значення мають питання формування матеріальних ресурсів, їх взаємозв'язок, взаємодія та ефективність використання.

1.2. Система управління матеріальними ресурсами підприємства

Динамічні умови розвитку сучасного світу визначають багато в чому умови розвитку та становлення світових економічних систем, а такий стан речей має суттєвий вплив на господарську діяльність будь якого господарюючого суб'єкта.

В умовах загострення конкурентної боротьби важливим завданням є формування конкурентоспроможності підприємства та визначення його конкурентних переваг, а раціональне управління матеріальними ресурсами може бути головною конкурентною перевагою підприємства, що забезпечить зменшення його витрат та сприятиме зростанню фінансових результатів господарської діяльності.

Управління матеріальними ресурсами передбачає налагодження на високому рівні процесу матеріального забезпечення, який передбачає постачання підприємства необхідними видами матеріальних ресурсів у встановлений термін і в обсягах, необхідних для нормальної роботи. Від організації своєчасного надходження матеріальних ресурсів у потрібній кількості, певної якості та асортименту значною мірою залежить рівномірний, ритмічний випуск готової продукції, її якість та ефективність роботи підприємства [1].

Основною метою управління забезпеченням матеріальними ресурсами є отримання достатньої кількості ресурсів відповідної якості, в необхідний час, у необхідному місці від надійних постачальників, за своєчасного виконання всіх своїх обов'язків та досягнення оптимальних сукупних витрат управління матеріальним потоком [7].

Основні цілі забезпечення підприємства матеріальними ресурсами полягають у наступному [35]:

- безперебійне забезпечення підприємства необхідними засобами виробництва на рівні сучасних досягнень науково-технічного прогресу;
- оптимізація господарських зв'язків між підприємством та постачальниками;
- маневрування матеріальними ресурсами та створення економічно обґрунтованих запасів матеріальних ресурсів;
- застосування прогресивних шляхів та засобів транспортування вантажів з метою прискорення та здешевлення процесу обміну;
- економне використання ресурсів у виробничому процесі;
- зменшення витрат забезпечення матеріальними ресурсами підприємства.

Особливо уваги заслуговують функції забезпечення матеріальними ресурсами, основними з яких є [67]:

- маркетингові дослідження ринків постачальників за конкретними видами матеріальних ресурсів;
- планування потреби підприємства в матеріальних ресурсах;
- підготовка заявок та специфікацій на необхідні ресурси та подання їх у вищі планові органи управління;
- здійснення оперативної діяльності із реалізації планів забезпечення матеріальними ресурсами;
- прийняття, розміщення, зберігання;
- підготовка матеріальних ресурсів до виробництва, видача їх цехам та службам підприємства, організація забезпечення ресурсами робочих місць;
- визначення обґрунтованих норм запасу матеріальних ресурсів та доведення цих норм до працівників складів, регулювання рівнів запасів та контроль за їх станом;
- розроблення організаційно-технічних заходів з економії матеріальних ресурсів, зниження норм і нормативів витрат ресурсів;
- оперативний облік надходження ресурсів, контроль за їх витратами цехами та службами;
- аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів та стимулювання поліпшення їх використання.

Управління матеріальними ресурсами є вкрай важливим процесом в господарській діяльності кожного підприємства, а тому визначення основних завдань даного процесу та їх оперативне вирішення забезпечить формування конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта, рис. 1.2.

Основні принципи управління забезпеченням матеріальними ресурсами в умовах ринку наступні:

- вільний вибір підприємствами виробників, постачальників матеріальних ресурсів та послуг незалежно від форм власності і господарювання;
- дотримання паритетності товарообміну між галузями;

– мінімізація кількості посередників між виробниками матеріальних ресурсів та їх споживачами, що дозволяє скоротити витрати по їх придбанню, використанню;

– відповідальність виробників за якість ресурсів та послуг;

– своєчасність розрахунків між учасниками ринку матеріальних ресурсів [7].

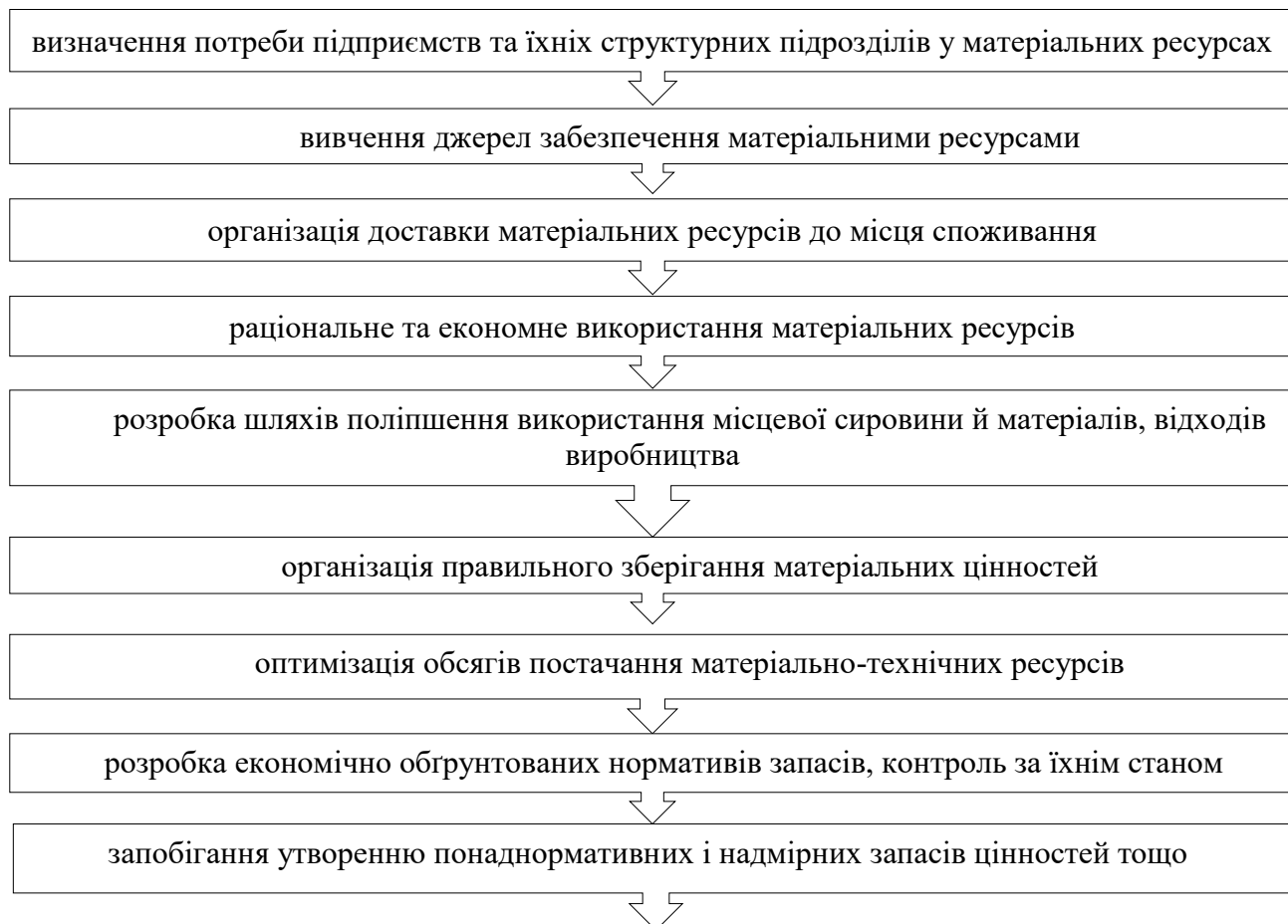

Рис. 1.2. Основні завдання управління матеріальними ресурсами підприємства

Джерело: складено автором на основі [22; 30; 36; 66]

Таким чином, здійснивши аналіз ключових елементів забезпечення матеріальними ресурсами, можемо акцентувати увагу на економічному значенні управління матеріальними ресурсами підприємства, рис. 1.3.

Основні завдання управління матеріальними ресурсами останнім часом зміщують акценти в бік ресурсозберігаючої політики використання ресурсів, які полягають в:

- забезпеченні раціонального використання матеріальних ресурсів на конкурентоспроможному рівні;
- ліквідації непродуктивних витрат матеріальних ресурсів, пов'язаних із випуском низькоякісної, технічно недосконалої і неконкурентоздатної продукції;
- оптимізації структури споживання ресурсів на основі впровадження нових проектних, конструкторських і технологічних рішень, що дають змогу підвищити комплектність використання матеріальних ресурсів застосування економічних та нетрадиційних видів матеріалів і джерел енергії;
- розширенні застосування вторинних ресурсів і супутніх продуктів, організації повної переробки виробничих відходів і матеріалів, збільшенні збору й утилізації побутових відходів;
- прискоренні оборотності оборотних коштів, скороченні сукупних запасів, вивільненні частини ресурсів у різних сферах виробництва для використання в наступних виробничих циклах [6].

Рис. 1.3. Сутнісні елементи системи управління матеріальними ресурсами підприємства

Джерело: складено автором на основі [1; 16; 32; 34]

Враховуючи вищезазначене відмітимо, що управління матеріальними ресурсами це складний процес, виконання якого на підприємстві забезпечується не одним, а цілою низкою підрозділів об'єднаних в єдиний організаційно-функціональний механізм. Таким чином, склад системи управління

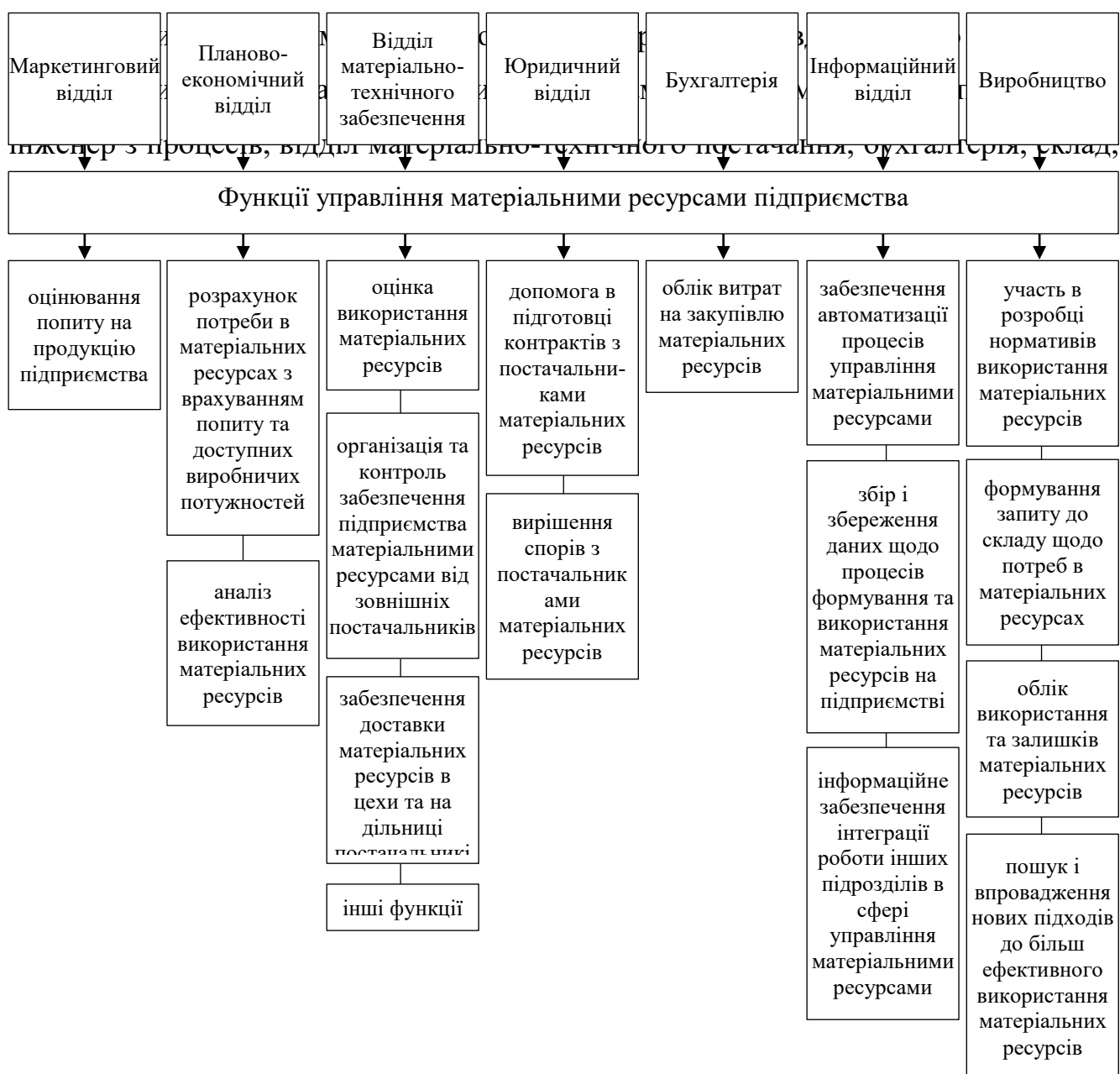

Рис. 1.4. Умовний розподіл функцій управління матеріальними ресурсами між структурними підрозділами підприємства

Джерело: складено автором на основі [37; 52; 65]

Будь-яке підприємство, що функціонує в ринковому середовищі, повинно враховувати кон'юнктуру ринку при плануванні своєї діяльності. Саме тому важливою є співпраця з маркетинговим відділом, зокрема, в частині проведення і аналізу результатів маркетингових досліджень. Такі дослідження є затратними, тому підприємство може виконувати його силами сторонніх організацій або використовувати вже готові аналітичні звіти консалтингових компаній. В будь-якому випадку, основою планування обсягів виготовлення продукції, а, відповідно, і обсягів закупівель матеріальних ресурсів має бути прогноз обсягів реалізації продукції підприємства.

Планово-економічний відділ має врахувати наявні виробничі потужності підприємства, вплив заходів з підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів, можливість аутсорсингу виробництва при високому попиті на продукцію.

На великих підприємствах часто формують окремо відділ матеріально-технічного забезпечення, який також бере безпосередню участь в плануванні обсягів замовлень матеріальних ресурсів, проводить аналіз їх використання з врахуванням залишків, проводить пошук та підбір постачальників та забезпечує подальшу співпрацю з ними, безпосередньо постачає матеріальні ресурси на виробництво та виконує ряд інших важливих функцій, пов'язаних з управлінням матеріальними ресурсами підприємства.

Керівники виробничих підрозділів підприємства, як безпосередніх споживачів виробничих матеріальних ресурсів, також впливають на процес формування та розподілу матеріальних ресурсів.

На великих підприємствах можуть також функціонувати підрозділи, що відповідають за розробку інновацій (нової продукції, покращених процесів виробництва, вдосконалення обладнання тощо). Ці відділи можуть потребувати

ресурси на свою діяльність і водночас мати позитивний вплив на показники ефективності використання матеріальних ресурсів виробничими підрозділами.

Водночас, є функціональні підрозділи, які, хоч і беруть більш опосередковану участь в управлінні матеріальними ресурсами на підприємстві, проте також є важливим з точки зору ефективності та результативності усього процесу формування та розподілу цієї групи ресурсів. Так, юридичний відділ, відповідно до своїх прямих обов'язків, забезпечує юридичний супровід усіх угод, що укладаються між підприємством та постачальниками матеріальних ресурсів. Також цей відділ задіяний у вирішенні судових спорів, якщо такі трапляються в процесі взаємовідносин з постачальниками.

Бухгалтерія забезпечує облік витрат на закупівлю матеріальних ресурсів. Також продуктом діяльності цього відділу є формування масиву даних, які пізніше можуть використовуватися для проведення аналізу як самою бухгалтерією, так і іншими функціональними підрозділами підприємства. Варто відмітити, що практично кожний підрозділ робить або може робити свій внесок в формування масиву даних, результати аналізу яких можуть використовуватися в процесі прийняття управлінських рішень.

Рациональна організація управління матеріальними ресурсами значною мірою зумовлює рівень використання засобів виробництва, зниження собівартості продукції, збільшення прибутку і рентабельності. Цим визначається роль і значення постачання в системі виробничого менеджменту підприємства [32].

Управління матеріальними ресурсами підприємства передбачає виконання всіх функцій, притаманних управлінню як виду діяльності:

- постановка завдання – включає проведення моніторингу наявних ресурсів та сировинного ринку потенційних ресурсів, планування потреби у ресурсах, оцінку матеріаломісткості виробництва та його матеріальних потреб;
- реалізація поставленого завдання – постановка, аналіз та оцінювання альтернативних варіантів забезпечення матеріальними ресурсами, формування остаточного рішення про розвиток сировинної бази підприємства, організацію постачання ресурсів, управління запасами матеріальних ресурсів;

– контроль за ефективністю формування та використання матеріальних ресурсів в усіх ланках виробничої системи [58].

Таким чином, важливим видом господарської діяльності підприємства є його управління матеріальними ресурсами, окреме місце в якому відводиться процесу забезпечення, адже від своєчасності надходження ресурсів в господарство залежить весь виробничий цикл, тому даний вид діяльності набуває все більшого значення та пріоритетності у вирішенні завдань.

Задля розбудови системи управління матеріальними ресурсами підприємству необхідні чітке визначення цілей, окреслення завдань, визначення функцій і принципів даного процесу. Вивчення змістовних елементів економічного значення процесу управління матеріальними ресурсами дозволить скоротити витрати підприємства, забезпечити безперебійне надходження ресурсів на підприємство, створити економічно обґрунтовані норми запасів на підприємстві, і як наслідок вибудувати ефективну стратегію діяльності підприємства. При вивченні економічного змісту управління матеріальними ресурсами підприємства важливим є врахування питання ресурсозбереження та економічної складової, що сприятиме зміцненню конкурентних позицій підприємства.

1.3. Методичні засади оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Проблема ефективного використання матеріальних ресурсів гостро стоїть буквально на кожному підприємстві сучасного типу. В нинішніх ринкових умовах економіки головною метою діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку за мінімальних затрат. Під час вирішення питання про найбільш ефективне використання матеріальних ресурсів одна з головних ролей відводиться методам аналізу, а найбільшої уваги заслуговує матричний метод.

Матеріальні витрати займають в собівартості продукції від 50% до 85%. Вони визначають конкурентоспроможність продукції і всього підприємства, тому важливо точно оцінити матеріальні витрати і проаналізувати їх з метою пошуку

резервів. Підходи до вимірювання й аналізу матеріальних ресурсів можуть бути різними.

Оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів здійснюється з використанням комплексу узагальнюючих та індивідуальних показників. За результатами аналізу узагальнюючих показників підприємство отримує можливість оцінити загальну ефективність використання матеріальних ресурсів та виявити потенційні резерви, що забезпечать її зростання. Перелік узагальнюючих показників, як правило, включає наступні: питома вага матеріальних витрат у собівартості виготовленої продукції показник використання матеріалів у виробництві, співвідношення прибутку підприємства до одиниці витрат матеріальних ресурсів, матеріаломісткість та матеріаловіддача, показник співвідношення темпу росту виробництва і темпу росту витрат на матеріали, відносна економія матеріалів [37].

Більш деталізована інформація про ефективність витрат матеріальних ресурсів у виробництві може бути отримана за допомогою аналізу індивідуальних показників. Ця група показників характеризує ефективність використання окремих елементів матеріальних ресурсів на підприємстві (напівфабрикатів, сировини, матеріалів та ін.) і дозволяє визначати матеріаломісткість окремих видів продукції. Проведення аналізу за переліченими показниками передбачає встановлення їх фактичного рівня та порівняння з плановим, а також оцінювання динаміки та виявлення причин виявлених відхилень.

Таким чином, оцінка ефективності передбачає розрахунок і порівняння відповідних аналітичних показників використання матеріальних ресурсів. Розглянемо більш детально сукупність показників оцінки ефективності, що використовується у вітчизняній теорії та практиці економічного аналізу. Основні показники оцінки та їх стисла характеристика наведені у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Сукупність показників, що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів

Показник оцінки	Коротка характеристика
-----------------	------------------------

1	2
Узагальнюючі показники	
Матеріаломісткість продукції	Показує, яка кількість матеріальних витрат є необхідною або ж фактично припадає на виробництво одиниці продукції. Визначається відношенням суми матеріальних витрат до вартості виробленої продукції
Матеріаловіддача	Цей показник відображає, яку кількість продукції вироблено з кожної гривні використаних матеріальних ресурсів (матеріалів, сировини, палива). Розраховується як відношення вартості виробленої продукції на абсолютну суму матеріальних витрат.
Прибуток на гривню матеріальних витрат	Найбільш загальний показник ефективності використання ресурсів. Визначається як відношення отриманого прибутку підприємства від основної діяльності до суми матеріальних витрат

Продовження табл. 1.4

1	2
Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат	Відображає динаміку матеріаловіддачі і, поряд з цим, основні фактори для її зростання. Розраховується як відношення індексу валової продукції до індексу матеріальних витрат
Частка матеріальних витрат у собівартості продукції	Динаміка цього показника відображає зміну матеріаломісткості продукції. Розраховується як відношення суми матеріальних витрат до суми загальної собівартості виробленої продукції.
Коефіцієнт матеріальних витрат	Відображає, наскільки раціонально використовуються матеріали у виробничому процесі, чи існують перевитрати в порівнянні зі встановленими нормами. Якщо коефіцієнт має значення більше 1, це підтверджує перевитрату матеріальних ресурсів і, навпаки, якщо він менше за 1, то ресурси використовувались раціонально. Розраховується відношенням фактичних матеріальних витрат до панових, з урахуванням фактичного обсягу виготовленої продукції.
Індивідуальні показники	
Індивідуальний показник матеріаломісткості	Застосовується для характеристики ефективності використання окремих видів матеріальних ресурсів (місткість сировини, матеріаломісткість, енергомісткість тощо)
Питома матеріаломісткість	Розраховується для оцінки рівня матеріаломісткості окремих видів продукції. Може обчислюватись як у абсолютному грошовому виразі (відношення вартості використаних матеріалів на одиницю продукції до оптових цін), так і в натуральних одиницях (відношення кількості використаних ресурсів на виробництво певного виду продукції до кількості продукції даного виду)

Джерело: складено автором на основі [46; 57; 66]

Ще однією методикою аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів є матричний метод. Його сенс полягає в накладенні матриці на економічну інформацію про підприємство для її структурування, що дає змогу зробити аналіз ефективності та виявити слабку ланку в ланцюжку взаємозв'язків [3].

В матричному методі аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів можна виділити чотири етапи.

На першому етапі вимірюють, розраховують і вивчають кількісні показники використання матеріальних ресурсів, витрачених на виробництво (матеріаловіддачі, матеріаломісткості), а також показники результатів виробництва та реалізації продукції.

Під час побудови системи показників матричного методу аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів потрібно дотримуватися вимог порівнянності показників, їх доступності та достовірності. Всі відібрані показники об'єднуються у три групи. Перша група містить показники, що відображають ресурси підприємства, а саме оборотні активи та трудові ресурси. До другої групи віднесені показники затрат, а саме матеріальні затрати та витрати на оплату праці. Третю групу складають показники, що відображають кінцеві результати виробничо-господарської діяльності підприємства, а саме обсяг виготовленої продукції, товарів, робіт, послуг, чистий дохід (виручку) від реалізації продукції та прибуток від реалізації продукції.

Систему показників матричного методу аналізу для визначення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства зображено на рис. 1.5.

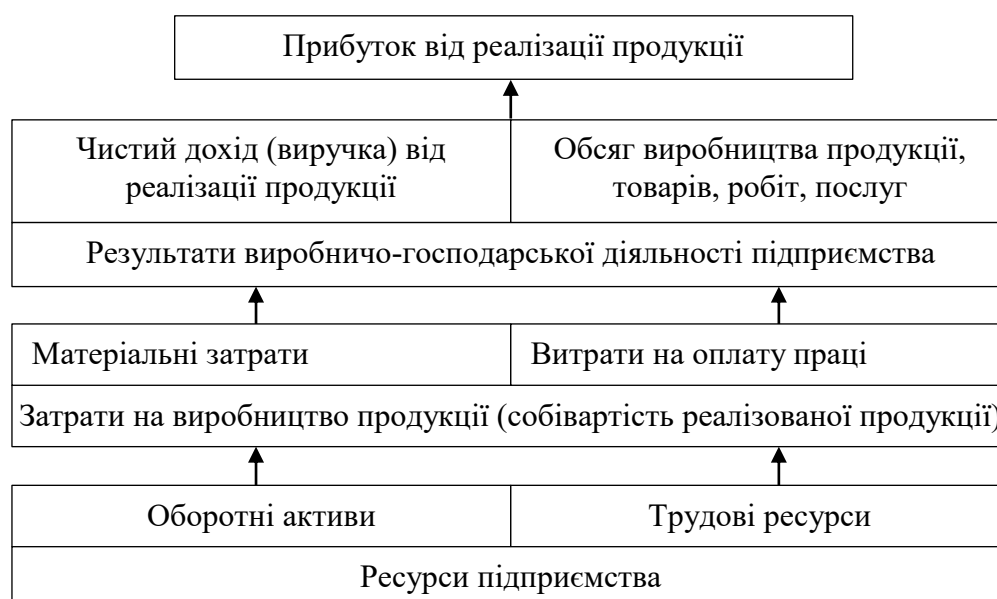

Рис. 1.5. Система показників матричного методу аналізу для визначення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Джерело: складено автором на основі [3; 6; 31]

На другому етапі оцінюють тісноту зв'язку між витратами і результатами, витратами та ресурсами, а також тісноту взаємозв'язків кінцевих результатів виробництва та реалізації продукції, внаслідок чого отримують інтегральну оцінку інтенсивності виробничої діяльності.

Третій етап аналізу полягає в оцінці ефективності використання матеріальних ресурсів за допомогою методу факторного аналізу зміни обсягу виробництва продукції і матеріаловіддачі.

На четвертому етапі вимірюють оборотність матеріальних ресурсів і визначають економічний ефект від їх зміни [3].

Для цього необхідно скласти три матриці випуску продукції, а саме планових, фактичних та індексних значень.

У під діагональному полі матриць планових та фактичних значень розташовуються прямі показники економічної ефективності використання матеріальних ресурсів, показники матеріаловіддачі, а над головною діагоналлю матриці наведені показники матеріаломісткості продукції.

Матриці планових та фактичних значень складаються з парних локальних показників ефективності. У кожній парі (наприклад, рентабельність витрат і витрато місткість прибутку) один показник (прямий показник ефективності – рентабельність витрат) повинен збільшуватися під час підвищення ефективності, а інший (зворотний показник – витрато місткість прибутку) – зменшуватися. Це встановлюється в результаті побудови індексної матриці (на основі матриць планових та фактичних показників), що представлено на рис. 1.6.

Матриця індексних значень відображає їх динаміку. За відсутності на підприємстві планових показників порівняння можна проводити для двох періодів, а саме базового і звітного.

В індексній матриці додатково розраховуються блокові та інтегральні оцінки ефективності виробництва продукції. Кожен з них має свій власний економічний зміст [57].

Існують 3 блоки:

- блок взаємозв'язків між результатами господарської діяльності (A1);
- блок перетворення ресурсів і витрат на кінцеві результати (A2);
- блок взаємозв'язків між ресурсами і витратами (A3).

Блокові оцінки розраховуються як середньоарифметичне від індексних значень відповідних показників.

До інтегральних оцінок ефективності виробництва продукції належать оцінки інтенсивності та ефективності виробництва продукції.

Оцінка інтенсивності виробництва продукції визначається за формулою:

$$O_{\text{інтен}} = \frac{A_1 + A_2}{2} \quad (1.1)$$

де $O_{\text{інтен}}$ – оцінка інтенсивності виробництва продукції; A_1 – блокова оцінка взаємозв'язків між результатами господарської діяльності; A_2 – блокова оцінка перетворення ресурсів і витрат на кінцеві результати.

Показники	Прибуток від операційної діяльності (П)	Чистий дохід від реалізації продукції (РП)	Обсяг виробництва (ТП)	Собівартість реалізованої продукції (СР)	Матеріальні затрати (МЗ)			Витрати на оплату праці (ОП)
					Всього	Сировина та матеріали (СМ)	Паливо та електроенергія (ПЕ)	
	P_1/P_0	RP_1/RP_0	TP_1/TP_0	CR_1/CR_0	MZ_1/MZ_0	CM_1/CM_0	PE_1/PE_0	OP_1/OP_0
Прибуток від операційної діяльності (П)	x	РП на 1 грн. П	ВП на 1 грн. П	Витрато-місткість П	Матеріало-місткість П	Сировино-місткість П	Енерго-місткість П	Зарплато-місткість П
P_1/P_0		РП/П	ТП/П	СР/П	МЗ/П	СМ/П	ПЕ/П	ОП/П
Чистий дохід від реалізації продукції (РП)	Рентабель-ність РП	x	Співвідно-шення ТП і РП	Витрати на 1 грн. РП	Матеріало-місткість РП	Сировино-місткість РП	Енерго-місткість РП	Зарплато-місткість РП
RP_1/RP_0	П/РП		ТП/РП	СР/РП	МЗ/РП	СМ/РП	ПЕ/РП	ОП/РП
Обсяг виробництва (ТП)	Рентабель-ність ТП	Співвідно-шення РП і ТП	x	Витрати на 1 грн. ТП	Матеріало-місткість ТП	Сировино-місткість ТП	Енерго-місткість ТП	Зарплато-місткість ТП
TP_1/TP_0	П/ТП	РП/ТП		СР/ТП	МЗ/ТП	СМ/ТП	ПЕ/ТП	ОП/ТП
Обсяг виробництва (ТП)	Рентабель-ність СР	Витрато-віддача по РП	Витрато-віддача по ТП	X	Питома вага МЗ в СР	Співвідно-шення СМ і СР	Енерго-місткість СР	Зарплато-місткість СР
CR_1/CR_0	П/СР	РП/СР	ТП/СР		МЗ/СР	СМ/СР	ПЕ/СР	ОП/СР
Матеріальні затрати (МЗ)	Рентабель-ність МЗ	Матеріало-віддача по РП	Матеріало-віддача по РП	Закріпле-ність СР за МЗ	x	Співвідно-шення СМ і МЗ	Енерго-місткість МЗ	Співвідно-шення ЗП і МЗ
MZ_1/MZ_0	П/МЗ	РП/МЗ	ТП/МЗ	СР/МЗ		СМ/МЗ	ПЕ/МЗ	ОП/МЗ
Сировина і матеріали	Рентабель-ність СМ	Сировино-віддача по РП	Сировино-віддача по ТП	Закріпле-ність СР за СМ	Закріпле-ність МЗ за СМ	x	Співвідно-шення ПЕ і СМ	Співвідно-шення ЗП і СМ
CM_1/CM_0	П/СМ	РП/СМ	ТП/СМ	СР/СМ	МЗ/СМ		ПЕ/СМ	ОП/СМ
Паливо та електроенергія (ПЕ)	Рентабель-ність ПЕ	Енерго-віддача по РП	Енерго-віддача по ТП	Закріпле-ність СР за ПЕ	Закріпле-ність МЗ за ПЕ	Закріпле-ність СМ за ПЕ	x	Співвідно-шення ОП і ПЕ
PE_1/PE_0	П/ПЕ	РП/ПЕ	ТП/ПЕ	СР/ПЕ	МЗ/ПЕ	СМ/ПЕ		ОП/ПЕ
Витрати на	Рентабель-	Зарплато-	Зарплато-	Закріпле-	Закріпле-	Закріпле-	Закріпле-	x

оплату праці (ОП)	ність ОП	відача по РП	відача по ТП	ність СР за ОП	ність МЗ за ОП	ність СМ за ОП	ність ПЕ за ОП	
ОП ₁ /ОП ₀	П/ОП	РП/ОП	ТП/ОП	СР/ОП	МЗ/ОП	СМ/ОП	ПЕ/ОП	

Рис. 1.6. Матриця індексних значень ефективності використання матеріальних ресурсів

Джерело: складено автором на основі [3;7; 57]

Оцінка ефективності виробництва продукції визначається за формулою:

$$O_{\text{ефект}} = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{3} \quad (1.2)$$

де $O_{\text{ефект}}$ – оцінка ефективності виробництва продукції; A – блокова оцінка взаємозв'язків між ресурсами і витратами.

Для правильної інтерпретації блокових та інтегральних оцінок ефективності виробництва продукції слід керуватися тим, що за умови ефективного виробництва їх нормальне значення має коливатися близько 1. Значення блочних та інтегральних оцінок менше 1 говорить про зниження ефективності виробництва і використання матеріальних ресурсів [3].

Матричний метод аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів розкриває економіку виробництва на підприємстві і дає якісну характеристику його результатів, дає змогу зрозуміти, як використовуються матеріальні ресурси в динаміці та якою «ціною» досягаються результати.

1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері управління матеріальними ресурсами підприємства

З метою досягнення економії матеріальних ресурсів доцільно впроваджувати комплексне використання сировини. Одним з основних напрямів використання сировинних ресурсів є освоєння нових видів виробничого обладнання, що дасть змогу повніше використовувати технологічні відходи. При цьому постає питання нормативно-правового регулювання всіх об'єктів бухгалтерського обліку в умовах переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності та повної інтеграції

національної системи бухгалтерського обліку в європейський законодавчий простір. Це стосується також нормативно-правового забезпечення в сфері виробничих запасів.

Невідповідність окремих положень чинних нормативно-правових актів, що регулюють облік і контроль виробничих запасів, неузгодженість окремих норм П(С)БО та МСФЗ щодо порядку оцінки виробничих запасів, відсутність галузевого регулювання їх бухгалтерського відображення призводить до зменшення достовірності у забезпеченні інформаційних потреб користувачів для прийняття рішень. Приведення вітчизняного законодавства, що регулює облік виробничих запасів у відповідність міжнародним вимогам, дасть змогу вирішити ряд назрілих питань.

Державну політику у сфері нормативно-правового управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами в Україні реалізують Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державне казначейство України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах повноважень, передбачених законодавством.

Порядок нормативно-правового управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами визначається різними суб'єктами в межах їх повноважень та представлені п'ятьма рівнями (міжнародний, національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, нормативно-правова база державного рівня, галузеві нормативні документи, наказ по підприємству), що будують систему нормативного регулювання в сфері матеріальних ресурсів (виробничих запасів) підприємств, рис. 1.7.

Перший рівень нормативного регулювання встановлює особливості визнання та оцінки виробничих запасів при їх надходженні та використанні для підприємств України, які використовують міжнародні стандарти для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Другий рівень – Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» – визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів,

зокрема під час формування інформації про виробничі запаси. Його доповнюють за даною топологічною ділянкою П(С)БО 9 «Запаси» та П(С)БО 16 «Витрати», які визначають методологічні засади формування інформації про виробничі запаси, регулює їх порядок оцінки і обліку на підприємстві та розкриття інформації в фінансовій звітності, регулює порядок здійснення операцій, пов'язаних із рухом виробничих запасів [12; 27; 28].

На третьому рівні перебуває Податковий кодекс України, який визначає порядок оподаткування податком на додану вартість виробничих запасів при їх придбанні та реалізації, порядок оцінки виробничих запасів при вибутті та встановлює обмеження щодо включення вартості виробничих запасів до витрат при розрахунку бази оподаткування податком на прибуток [51].

Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, зокрема щодо виробничих запасів, порядок оформлення первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, обов'язки підприємств у проведенні інвентаризації, зокрема в частині відображення залишків виробничих запасів на дату складання балансу [53].

Рис. 1.7. Система нормативно-правового регулювання в сфері управління матеріальними ресурсами (виробничими запасами) підприємств

Джерело: складено автором на основі [12; 26; 27; 28; 39; 50; 51; 53]

Четвертий рівень регулювання ґрунтується на Методичних рекомендаціях щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, щодо організації та ведення обліку за конкретними видами діяльності і розробленими галузевими міністерствами та відомствами з урахуванням особливостей діяльності, технології виробництва продукції, надання послуг та виконання робіт. Цей документ поєднує нагромаджений досвід із врахуванням вимог ринкової економіки і містить інформацію про організацію планування, обліку та калькулювання собівартості продукції. Положення не суперечить Податковому кодексу України, у якому в 3 розділі, стаття 7 регламентується склад витрат на виробництво.

Для вирішення проблем із погодження законодавчої бази необхідно на рівні міністерств та відомств розробити інструкції, які конкретизовані за профілем галузі та придатні для використання як підвідомчими, так і відомчо-непідпорядкованими підприємствами, зокрема недержавної форми власності. Такі інструкції ґрунтовно доповнять Методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості.

Стосовно наведеної у методичних рекомендаціях інформації щодо формування собівартості продукції, зазначимо, що у цьому документі не наведено їх класифікації: за техніко-економічним призначенням (основні та накладні), за однорідністю (одноелементні та комплексні), за доцільністю (продуктивні та непродуктивні). Класифікація витрат за вказаними ознаками має важливе призначення, особливо під час планування та аналізу витрат. Зокрема,

класифікацію витрат за економічними елементами і статтями калькуляції подано лише за однією ознакою – за видами витрат. Комплекс елементів витрат трактується як перелік однорідних витрат у грошовому виразі за їх видами, і саме за цим групуванням визначаються адресні величини витрат. За статтями калькуляції одні витрати формуються за їх видами, інші – за комплексними статтями (кількома елементами). При цьому, окремий елемент можливо формувати за кількома статтями калькуляції. Класифікацію витрат у Положенні належним чином не сформульовано [39].

З огляду на галузеві особливості діяльності суб'єктів господарювання, передбачено можливість розроблення міністерствами і відомствами інструкцій з організації обліково-планової роботи. У разі відсутності такого галузевого нормативно-правового документа на підприємствах у фінансово-господарській діяльності застосовують «Тимчасову інструкцію з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції». Це є переконливим свідченням наявних невідповідностей у нормативно-правовій базі четвертого рівня.

Для належної організації управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами на підприємствах доцільно використовувати нормативно-правову базу п'ятого рівня. Важливим документом на цьому рівні вважається наказ з облікової політики підприємства, як сукупності принципів, методів і процедур з організації системи управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами. По суті облікова політика окреслює методику управління, регулювання, обліку та контролю окремих операцій, і повинна відображати особливості організації ведення бухгалтерського обліку. Потрібно звернути увагу, що управлінський облік ґрунтується на вибіркового застосуванні методів з різних дисциплін, а саме: оперативного, статистичного і бухгалтерського обліку, математичних методів управління, аналізу та інших.

Опрацювавши основні нормативно-правові документи, що здійснюють регламентацію в сфері управління виробничими запасами підприємств в Україні визначено, що найбільш повно інформація розкривається в П(С)БО 9 «Запаси», та

МСФЗ 2 «Запаси», оскільки у цих документах висвітлено питання з обліку виробничих запасів. У них викладено важливі питання бухгалтерського обліку певної топологічної ділянки обліку, разом з тим, є неузгодженість, зокрема, існують відмінності між порядком оцінки виробничих запасів за вимогами П(С)БО та МСФЗ [12; 27; 28].

Порівняльний аналіз П(С)БО та МСФЗ показав, що загалом методичний підхід до обліку виробничих запасів за міжнародними та національними стандартами майже уніфікований. Однією із істотних відмінностей між стандартами є обмеження сфери їх застосування. Так, МСФЗ використовують всі підприємства, організації та установи незалежно від форми власності та способу утворення. Відповідно до П(С)БО його вимоги не поширюються на ведення бухгалтерського обліку бюджетними установами, що є обґрунтовано доцільним, оскільки це впливає з особливостей системи обліку бюджетних установ, порядку їх функціонування та мети діяльності.

Існує відмінність у деталізації складових запасів, зокрема, відповідно до п. 6 П(С)БО 9 «Запаси» для цілей бухгалтерського обліку запаси включають [28]:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;

- незавершене виробництво у вигляді незакінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;

- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором, або іншим нормативно-правовим актом;

- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;

- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;

- поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за цим П(С)БО 9 "Запаси", а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.

Вимоги п. 37 МСФЗ 2 «Запаси» визначають загальну класифікацію запасів, зокрема, до них включаються товари, виробничі запаси, виробничі допоміжні матеріали, матеріали, незавершене виробництво та готова продукція [27].

Отже, національні стандарти надають більш детальний перелік складових, які включаються до запасів, що спрощує порядок віднесення складових до виробничих запасів. Відсутність такої деталізації в МСФЗ пояснюється тим, що вони носять більш загальний характер та не враховують особливостей обліку окремих країн.

При розкритті інформації у фінансовій звітності виникають принципові відмінності щодо деталізації інформації про виробничі запаси. Так, відповідно до вимог МСФЗ, суб'єкт господарювання повинен надавати дані про суму запасів, визнаних витратами протягом звітного періоду, така вимога в національних стандартах відсутня.

Під час переоцінки виробничих запасів за нормами П(С)БО надається інформація лише про суму збільшення чистої вартості реалізації запасів, які попередньо уцінені. МСФЗ, крім цієї інформації, вимагає розкривати дані про суми уцінки запасів у звітному періоді, а також наводити обставини або події, що спричинили дооцінку виробничих запасів, які раніше були уцінені. Отже, МСФЗ, що надають більше свободи ведення бухгалтерського обліку, ґрунтуючись на застосуванні професійного судження, змушує розкривати більше інформації про виробничі запаси порівняно з національними стандартами.

Отже, розглянуто п'ятирівневу модель нормативно-правового регулювання обліку витрат та їх контролю для підприємств і обґрунтовано необхідність вирішення проблем з узгодження законодавчої бази на всіх рівнях і зведення до

мінімуму існуючих суперечностей у системі управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами підприємства різних форм власності і організаційно-правових форм господарювання.

Згідно з проведеними дослідженнями нормативно-правової бази, яка покладена в основу управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами підприємств, встановлено: методичний підхід до обліку запасів за міжнародними та національними стандартами майже уніфікований. Для повної гармонізації цих стандартів потребують уточнення питання деталізації інформації, яка розкривається у фінансових звітах про запаси.

Висновки до розділу 1

В процесі дослідження встановлено, що матеріальні ресурси складають один з основних елементів виробничого потенціалу, чинять безпосередній вплив на ефективність виробництва, якість роботи та результати всієї діяльності підприємства. Раціональне використання матеріальних ресурсів є необхідною умовою ефективного функціонування підприємство будь-якої організаційно-правової форми господарювання та виду діяльності.

Задля розбудови системи управління матеріальними ресурсами підприємству необхідні чітке визначення цілей, окреслення завдань, визначення функцій і принципів даного процесу. Вивчення змістовних елементів економічного значення процесу управління матеріальними ресурсами дозволить скоротити витрати підприємства, забезпечити безперебійне надходження ресурсів на підприємство, створити економічно обґрунтовані норми запасів на підприємстві, і як наслідок вибудувати ефективну стратегію діяльності підприємства. При вивченні економічного змісту управління матеріальними ресурсами підприємства важливим є врахування питання ресурсозбереження та економічної складової, що сприятиме зміцненню конкурентних позицій підприємства.

Серед великої кількості методичних підходів до оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів найбільш доцільним наразі виступає

матричний метод, що розкриває економіку виробництва на підприємстві і дає якісну характеристику його результатів, дає змогу зрозуміти, як використовуються матеріальні ресурси в динаміці та якою «ціною» досягаються результати.

Розглянуто п'ятирівневу модель нормативно-правового регулювання обліку витрат та їх контролю для підприємств і обґрунтовано необхідність вирішення проблем з узгодження законодавчої бази на всіх рівнях і зведення до мінімуму існуючих суперечностей у системі управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами підприємства різних форм власності і організаційно-правових форм господарювання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ТА НАПЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТОВ «БУДКОМПЛЕКС»

2.1. Організаційно-управлінський аналіз підприємства

ТОВ «Будкомплекс» зареєстроване у організаційно-правовій формі товариства з обмеженою відповідальністю у 14.02.2002 р. в м. Київ, вул. Зоологічна. Керівником організації є Костенко О.В., підприємство є активним учасником ринку будівельних послуг вже 22 роки.

Основним напрямом та метою діяльності підприємства є виконання договірних зобов'язань щодо будівництва та введення: виробничих потужностей, об'єктів житла, соціально-культурних об'єктів; виконання комплексів спеціальних та монтажних робіт, надання побутових, транспортних, ремонтно-будівельних та інших послуг населенню та підприємствам, оптова та роздрібна торгівля будівельними матеріалами, виробами та конструкціями. Господарська діяльність підприємства спрямована на отримання прибутку.

Предметом та метою діяльності товариства є забезпечення ринку якісними будівельними послугами з метою задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

До основних видів діяльності в сфері будівельних послуг ТОВ «Будкомплекс»:

- монолітні бетонні та залізобетонні роботи;
- покрівельні роботи;
- утеплення стін;
- монтаж збірного бетону та залізобетону;
- геодезичні роботи;
- внутрішні оздоблювальні роботи та інші.

Стратегія ТОВ «Будкомплекс» полягає в тому, щоб пропонувати найбільш оптимальні рішення для поставлених завдань, які чітко відповідають вимогам замовників. Це досягається не лише шляхом підвищення ефективності вже існуючих видів діяльності, а й шляхом розвитку нових напрямків, що охоплюють все більший спектр ділових інтересів як постійних, так і потенційних замовників. Підприємство завжди прагне бути на крок впереді, використовуючи високотехнологічні підходи у будівельному бізнесі.

Довгостроковими цілями розвитку підприємства є:

- зростання обсягів будівництва та розширення діяльності на нові ринкові сегменти;
- забезпечення високої якості будівництва та продукції на рівні європейських стандартів виконання будівельно-монтажних робіт;
- створення нових видів виробництва.

Цілями розвитку підприємства на найближчу перспективу є:

- освоєння та впровадження нових напрямків діяльності, зокрема організація будівельних робіт та надання послуг.

Структуру та динаміку послуг, які підприємство надає своїм споживачам представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура послуг ТОВ «Будкомплекс», тис. грн.

Види робіт	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. від 2021 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%	п.с.
Монолітні бетонні та залізобетонні роботи	215781	50,0	136013	51,1	174583	50,1	41198	-19,1	0,1
Покрівельні роботи	85705	19,9	46580	17,5	65512	18,8	-20193	-23,6	-1,1
Утеплення стін	76279	17,7	50040	18,8	63073	18,1	-13206	-16,7	0,4
Геодезичні роботи	16634	3,9	5057	1,9	11151	3,2	-5483	-32,9	-0,7
Монтаж збірного бетону та залізобетону	8317	1,9	13575	5,1	16378	4,7	8061	96,3	2,8
Внутрішні оздоблювальні роботи	23567	5,5	14905	5,5	17771	5,1	-5796	-24,6	-0,4
Разом	431259	100,0	266170	100,0	348468	100,0	-82791	-19,2	X

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

За даними якої можна зробити висновок, що через воєнний стан в країні у 2022 р. суттєво зменшилася кількість будівельних робіт, наданих підприємством своїм споживачам, 266170 тис. грн. у 2022 р. в порівнянні з 431259 тис грн. у 2021 р. Через стабілізацію воєнних дій в регіоні у 2023 р. значно поживавилася діяльність підприємства в сфері надання будівельних послуг, проте рівня 2021 р. так і не було досягнуто. Профіль діяльності підприємства складають монолітні бетонні та залізобетонні роботи, які протягом всього періоду дослідження становили 50% і більше в загальній структурі будівельних послуг. Всі види робіт у 2023 р. зазнали зменшення крім монтажу збірного бетону та залізобетону, їх виконано на 96,3% більше ніж у 2021 р. Покрівельні роботи та роботи з утеплення стін становлять приблизно однакову питому вагу – по 18% в загальній структурі робіт підприємства. Найменше підприємство виконувало геодезичних робіт 2021-2023 рр. Так, у 2023 р. обсяги даних робіт становили – 3,2%, зменшення відбулося на 32,9%.

Організаційна структура підприємства, відповідно до рис. 2.1, може бути описана як лінійно-функціональна. Ця структура ґрунтується на ієрархічному принципі та включає чіткий розподіл на вищі та нижчі рівні. Лінійно-функціональна спеціалізація управлінського апарату істотно підвищує його ефективність. Замість універсальних менеджерів, що повинні володіти усіма

функціями управління, введено штат фахівців у відповідних сферах та відповідальних за конкретні напрями діяльності.

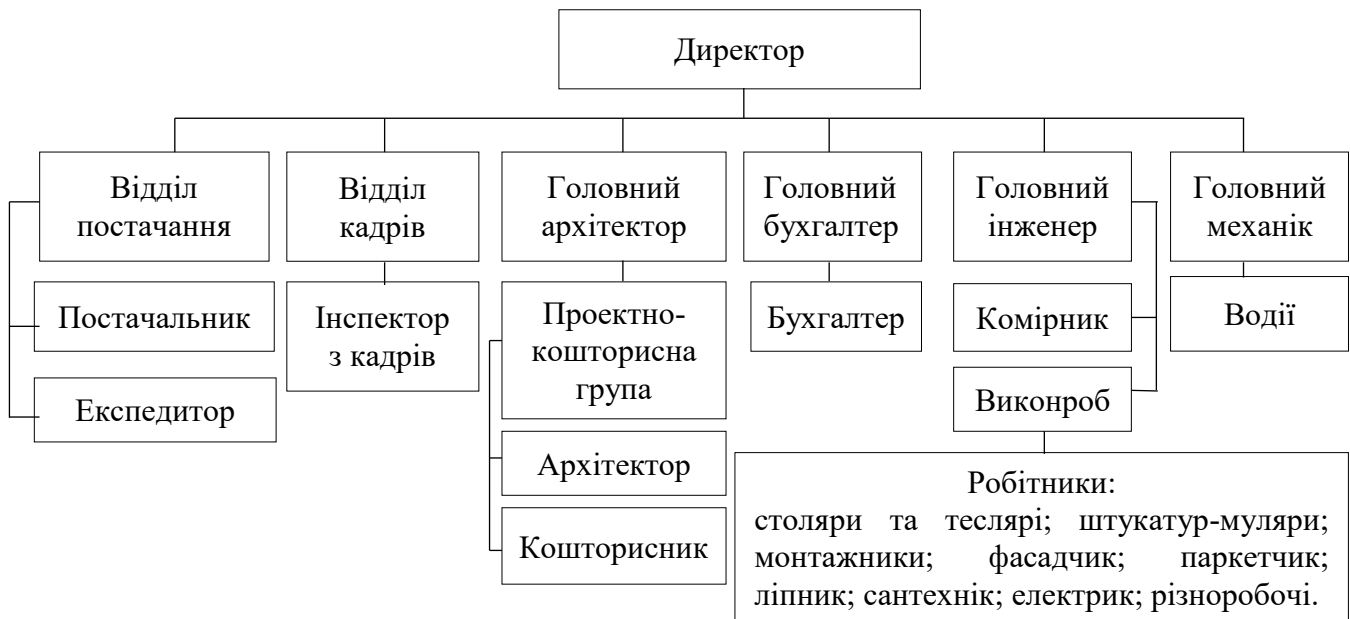

Рис. 2.1. Організаційна структура ТОВ «Будкомплекс»

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Перевагами такої структури є стимулювання ділової та професійної активності, поліпшення координації у функціональних областях, звільнення лінійних керівників від вирішення спеціалізованих питань та зменшення потреби у фахівцях широкого профілю.

Недоліками є ускладнення взаємозв'язків та утруднена координація, збільшення ланцюга командування від керівника до виконавця, наявність конкуренції між підрозділами за отримання ресурсів для досягнення власних цілей.

Опишемо найголовніший з нашої точки зору розподіл функціональних обов'язків між основними посадовими особами підприємства.

Головний інженер організує та контролює ведення виконавчої документації, організує та проводить технічне навчання інженерно-технічних працівників. Разом із постачальником організує забезпечення об'єктів електроенергією, стисненим повітрям, киснем та ацетиленом.

Кошторисник надає допомогу виконавцям робіт у підготовці планових завдань бригадам, підготовці нормативної бази з організації праці, ведення звітності щодо витрат праці на виконання будівельно-монтажних робіт.

Бухгалтерія здійснює облік витрат за виробництво, аналізує виробничо-господарську діяльність підрозділів підприємства, складає бухгалтерський баланс, організовує внутрішньовиробничий госпрозрахунок, контролює правильність витрачання матеріальних витрат за технічне обслуговування та грошових коштів, веде розрахунки за виконані роботи, нараховує і виплачує зарплатню.

Інспектор з кадрів здійснює (через біржу праці та рекламу) набір робітників, оформляє документи з прийому (звільнення) працівників, бере участь у підвищенні кваліфікації кадрів.

Відділ постачання організує роботу із забезпечення будівництва об'єктів матеріальними ресурсами, веде маркетингову роботу і укладає договори про постачання матеріальних ресурсів. Відділ постачання визначає потребу в будівельних матеріалах, виробках та конструкціях, інструменті, інвентарі, спецодязі та спецвзутті; укладає договори про постачання ресурсів для будівництва.

Підприємство самостійно планує свою діяльність, визначає перспективи розвитку, виходячи із попиту на будівельну продукцію, роботи, послуги та необхідності забезпечення виробничого та соціального розвитку підприємства.

Основу планів складають господарські договори, укладені із замовниками, споживачами продукції, робіт та послуг. Підприємство вільно у виборі предмета договору, визначення зобов'язань, будь-яких інших договірних умов, що не суперечать чинному законодавству.

Підприємство є відкритою системою, що активно взаємодіє з іншими ринковими агентами в процесі здійснення господарської діяльності серед яких варто виділити клієнтів, постачальників та конкурентів. Злагоджена взаємодія яких допомагає підприємству ефективно господарювати генеруючи стабільні грошові потоки в процесі конкурентної боротьби.

До основних клієнтів компанії ТОВ «Будкомплекс» варто віднести індивідуальних покупців, таких як фізичні, так і юридичні особи, різні за розмірами підприємства, що знаходяться в м. Києві та Київській області. Багато з цих підприємств стали постійними клієнтами ТОВ «Будкомплекс».

Сьогодні ТОВ «Будкомплекс» акцентує увагу на визначених сегментах споживачів, які включають як юридичних, так і фізичних осіб. Компанія підтримує та розширює встановлені взаємозв'язки з основними постачальниками матеріалів з метою виявлення нових будівельних матеріалів. Також воно застосовує нові розробки у галузі будівництва та проводить навчання та перепідготовку персоналу.

Постачальниками будівельних матеріалів, продукцією яких вже довгий період часу користується підприємство забезпечуючи ефективне протікання операційної діяльності є: ТОВ «Конструктив», ТОВ «Будівельна гільдія», ТОВ «Моноліт Комплект-Інвест», ПрАТ «Київський керамічний завод», ТОВ «Вінницький завод будівельних матеріалів», КОНСТРУКТ-АЛ, ВП ПП, ТОВ «Віндпласт» та інші.

До головних конкурентів підприємства на ринку будівельних робіт для ТОВ «Будкомплекс» варто віднести: АТ ХК «Київміськбуд», ТОВ «Інтергал-буд», ТЗОВ «ЛЕВБУД», ТЗОВ «Житло-Інвест», ТОВ «Будкомплекс-ЕКО» та інші.

Широкомасштабність та різноманітність будівельного процесу зумовлює широке коло його учасників. До основних учасників будівництва належать:

- замовники - державні, громадські, а на даний час приватні організації або фізичні особи, на яких покладаються обов'язки планування будівництва, забезпечення його фінансування, контроль у період виконання робіт та приймання закінчених будівель та споруд;

- проектні організації, що розробляють за договором із замовником проектну та кошторисну документацію на об'єкти, що зводяться (сюди ж належать організації, що займаються проведенням інженерно-геологічних, топографо-геодезичних та інших видів вишукувань для будівництва);

- підрядні та субпідрядні будівельні організації, що виконують комплекс робіт зі зведення будівель та споруд. Це найчисленніша група будівельних організацій. Безпосередньо із замовником договір укладає організація - генеральний підрядник, яка відповідає за своєчасне та якісне здійснення проекту та здачу об'єкта в експлуатацію. На виконання окремих видів робіт генпідрядник залучає субпідрядні організації (сантехнічні, електромонтажні операції, монтаж устаткування, будівництво доріг, мереж, механізація та інших.). Генпідрядник несе відповідальність за виконання не лише робіт, які здійснюються власними силами (як правило, загально будівельних), а й за роботу субпідрядників; багато фірм поєднують функції проектних та підрядних організацій;

- постачальники - підприємства, що випускають необхідну для будівництва продукцію (збірні конструкції, будівельні матеріали та вироби). У широкому значенні всі галузі народного господарства більшою чи меншою мірою є постачальниками продукції для будівництва; спеціалізуються на будівництві підприємства буд індустрії;

- транспортні організації, які здійснюють за договорами з підрядниками зовнішні та внутрішньобудівельні перевезення матеріально-технічних ресурсів усіма видами транспорту;

- науково-дослідні організації, що випускають нормативні документи, методичні рекомендації щодо раціональних способів проведення будівельних робіт на підставі вивчення та узагальнення досвіду зведення об'єктів, новітніх досягнень у різних галузях науки та техніки.

Отже, ТОВ «Будкомплекс» є активним учасником ринку, який володіє сучасними та конкурентоспроможними характеристиками. Організаційна структура підприємства дозволяє ефективно виконувати будівельно-монтажні роботи зі зведення будівель та споруд. При правильному керівництві всіма будівельними бізнес-процесами, підприємство може дотримуватися графіку виконання робіт, що дозволяє своєчасно завершувати проекти та передавати їх у експлуатацію.

2.2. Діагностика фінансово-економічного стану ТОВ «Будкомплекс»

Забезпечення стабільного фінансового стану підприємства є одним із ключових завдань його керівництва. Одним із важливих кроків для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері фінансів будівельних підприємств є діагностика його фінансово-економічного стану. Цей процес дозволяє визначити фінансовий стан підприємства та виявити проблемні питання та потенційні резерви в його діяльності, що є особливо важливим у періоди нестабільної фінансової ситуації в країні.

Сьогодні, оцінка фінансово-економічного стану має особливе значення для підприємств будь-якої сфери діяльності. Без ґрунтової діагностики стану фінансово-господарської діяльності важко визначити оптимальні напрямки розвитку суб'єкта господарювання. Розуміння фінансово-економічного стану підприємства є важливим як для його власників та менеджерів, так і для акціонерів, фінансово-кредитних установ, адміністративних органів, фіскальних установ та інших зацікавлених сторін.

Аналіз фінансового та економічного стану є основним методом, що дозволяє забезпечити стабільність та прибутковість підприємства. Результати такої діагностики слугують основою для ухвалення управлінських рішень різного рівня та розробки стратегії подальшого розвитку підприємства.

Кожен суб'єкт, що займається господарською діяльністю, стикається з різними кризами та викликами у фінансовій, організаційній та технічно-технологічній сферах. Класифікація цих проблем на основі конкретних ознак дозволяє систематизувати їх та шляхом діагностики визначити головні проблеми, знайти оптимальні шляхи їх вирішення. Саме тому, діагностику рівня ефективності господарювання ТОВ «Будкомплекс» розпочнемо із оцінки основних показників господарської діяльності, табл. 2.2

Таблиця 2.2

Основні економічні показники господарської діяльності підприємства

Показник	Одиниці	Рік	Відхилення
----------	---------	-----	------------

	виміру				2023 р. до 2021 р.	
		2021	2022	2023	+/-	%
Чистий дохід від реалізації продукції	тис.грн.	431259	266170	348468	-82791	-19,2
Чистий фінансовий результат	тис.грн.	6791	3863	4556	-2235	-32,9
Середньорічна вартість активів	тис.грн.	306509	322885	318647	12138	3,9
Середньорічна вартість необоротних активів	тис.грн.	104933	109383	112134	14403	6,9
Середньорічна вартість оборотних активів	тис.грн.	200227	213503	206513	6286	3,2
Середньооблікова чисельність працівників	чол.	212	201	207	-5	-2,4
Фондовіддача	тис. грн.	4,11	2,43	3,11	-1,0	-24,3
Фондомісткість	тис. грн.	0,24	0,41	0,32	0,08	33,3
Фондоозброєність	тис.грн/ чол.	494,97	544,19	541,71	46,74	9,4
Продуктивність праці	тис.грн./ чол.	2034,24	1324,23	1683,42	-350,82	-17,2
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	об. в рік	2,15	1,25	1,69	-0,46	-21,4

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

За даними табл. 2.2 робимо висновок, що два роки воєнного стану в країні негативно відобразилися на фінансово-економічних показниках діяльності підприємства. Так, за усіма показниками спостерігається спадаюча тенденція. Хоча, зауважимо, що 2022 р. був ще більш негативним ніж 2023 р. в порівнянні з 2021 роком, роком пом'якшення карантинних заходів і стабілізації економічної ситуації в країні. Протягом 2022-2023 рр. зменшився чистий дохід від реалізації продукції на 19,2%, що пояснюється меншою кількістю замовлень виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт, внаслідок чого зменшився чистий прибуток підприємства на 32,9%.

Збільшилася середньорічна вартість необоротних та оборотних активів на 6,9% та 3,2% відповідно, адже ведення діяльності передбачає формування та оновлення основних засобів, створення запасів, отримання готівки та утворення дебіторської заборгованості.

Чисельність працівників зменшилася не суттєво – на 2,4%, проте на підприємстві через воєнний стан зросла плинність працівників і підприємство

стикнулося із нехваткою професійних фахівців, адже власні кадри було або мобілізовані до лав ЗСУ або чоловіки добровільно йшли на фронт. Це частково вплинуло на продуктивність їх праці, яка зменшилася на 17,2%. В той же час підприємство вдалося у 2023 р. оптимізувати оборотні активи і розрахунки із замовниками, що призвело до прискорення оборотності оборотних активів на 21,4% або 0,46 оборотів на рік.

Далі процес діагностики передбачає здійснення оцінки активів підприємств та джерел їх утворення, як показано у таблиці 2.3. Під активами розуміються ресурси, що створені за рахунок вкладеного у них капіталу, які підприємство контролює внаслідок минулих подій. Ці ресурси характеризуються визначеною вартістю, продуктивністю та здатністю до формування прибутку. Їх постійний оборот у процесі використання пов'язаний з часом, ризиком та ліквідністю і призводить до отримання економічних переваг у майбутньому.

До джерелами формування активів (пасивів) відносять фінансові ресурси, що можна визначити як суму грошових коштів, яку підприємство змогло акумулювати на певний момент для здійснення своєї діяльності. Ці кошти вкладаються у активи підприємства за рахунок чого можна забезпечити не проте, а розширене відтворення його діяльності та покриття фінансових зобов'язань в повному обсязі.

Діагностика активів та пасивів підприємства здійснюється за допомогою таких інструментів фінансового аналізу, як вертикальний та горизонтальний, що дозволяє визначити як структуру так і динаміку відповідних змін.

Таблиця 2.3

Динаміка та структура активів та пасивів ТОВ «Будкомплекс»

Показники	На 31.12.2021		На 31.12.2022		На 31.12.2023		Відхилення 2023 р. до 2021 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, -	%	п.с.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
АКТИВИ									
1. Необоротні активи, в т.ч.:	107176	32,5	111589	35,2	112579	35,2	5403	5,1	2,7
основні засоби	67387	20,4	79542	25,2	81383	25,5	13996	20,7	5,1
2. Оборотні	221986	67,5	205019	64,8	208007	64,8	-13979	-6,4	-2,7

активи, в т.ч.:									
запаси	113032	34,3	96226	30,3	99385	31,1	-13647	-12,0	-3,2
дебіторська заборгованість за товари, роботи	69244	21,1	69882	22,0	70931	22,2	1687	2,4	1,1
грошові кошти	19356	5,8	17562	5,4	22692	6,9	3336	17,3	1,1
ПАСИВИ									
1. Власний капітал, в т.ч.:	88514	26,8	88951	28,0	89466	28,0	952	1,0	1,2
нерозподілений прибуток	53186	16,1	53623	17,0	54372	17,0	1186	2,2	0,9
2. Довгострокові зобов'язання та забезпечення	121889	37,0	120326	38,1	122861	38,3	972	0,7	1,3
3. Поточні зобов'язання і забезпечення	118760	36,2	107332	33,9	108259	33,7	-10501	-8,9	-2,5
БАЛАНС:	329162	100,0	316608	100,0	320586	100,0	-8576	-2,7	X

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Аналізуючи структуру активів та пасивів підприємства відмітимо, що необоротні активи складали близько 35% протягом всього періоду дослідження, а оборотні – відповідно, знаходилися у межах 65%, що пояснюється особливостями галузі господарювання підприємства. Пасиви ж було сформовано приблизно однаково 28% (власні) 38% (довгострокові кредити) та 33% (короткострокові кредити), що говорить про відсутність суттєвих змін як в активах, так і засобах їх утворення.

Щодо динаміки змін, які відбулися в активах підприємства, то вартість основних засобів підприємства збільшилася на 20,7% або 13996 тис. грн. за рахунок придбання спеціалізованого обладнання для розширення спектру виконання будівельних робіт під час воєнного стану. Відбулося зменшення запасів на 12,0% або 13647 тис. грн. в наслідок нестабільної ситуації в регіоні та країні, було прийнято рішення не створювати додаткових обсягів запасів. Зросла також сума грошових коштів на 17,3% або на 3336 тис. грн., через прискорені розрахунки замовників. В пасивах суттєві зміни відбулися тільки за статтею поточні зобов'язання та забезпечення, зменшення відбулося на 8,95 або 10501 тис. грн.

Ще одним елементом діагностики фінансово-економічного стану

підприємства є аналіз генерування підприємством прибутку або формування господарських результатів його діяльності, табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Формування фінансових результатів підприємства у 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	+/-	%
Чистий дохід від реалізації продукції	431259	266170	348468	-82791	-19,2
Собівартість реалізованої продукції	332407	209693	282992	-49415	-14,9
Валовий прибуток	98852	56477	65476	-33376	-33,8
Інші операційні доходи	32660	20069	25194	-7466	-22,9
Адміністративні витрати	34026	21638	23507	-10519	-30,9
Витрати на збут	25820	25630	12414	-13406	-51,9
Інші операційні витрати	41380	13463	36430	-4950	-11,9
Фінансовий результат від операційної діяльності	30286	15815	18319	-11967	-39,5
Інші фінансові доходи	113	268	28	-85	-75,2
Інші доходи	706	875	271	-435	-61,6
Фінансові витрати	16279	9654	9451	-6828	-41,9
Інші витрати	6813	2746	3791	-3022	-44,4
Фінансовий результат до оподаткування	8013	4558	5376	-2637	-32,9
Витрати з податку на прибуток	1222	695	820	-402	-32,9
Чистий фінансовий результат	6791	3863	4556	-2235	-32,9

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Оцінивши витрати та фінансові результати діяльності підприємства відмітимо, що при зменшенні чистого доходу від реалізації продукції підприємства на 19,2% або на 82791 тис. грн., зменшення собівартості виконаних робіт зменшилося на 14,9% або на 49415 тис. грн., що вплинуло на зменшення валового прибутку на 33,8% або на 33376 тис. грн. Фінансовий результат від операційної діяльності зменшився на 39,5% або на 11567 тис. грн. Ця вся негативна тенденція обумовлена в першу чергу воєнним станом, що вплинуло на зменшення обсягів замовлень будівельних та будівельно-монтажних робіт.

Протягом 2021-2023 рр. підприємству довелося оптимізувати адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати на 30,9%, 51,9% та 11,9% відповідно. За рахунок цього підприємство змогло утриматися в прибутковій зоні, тримаючи в 2023 р. 4556 тис. грн. чистого фінансового результату.

У будь-якій економічній ситуації підприємство, що займається комерційною діяльністю сприйнятливим до коливань економіки. У цій нестабільній ситуації необхідно реально оцінювати свої фінансові можливості при зіткненні з труднощами відповідати за своїми зобов'язанням. Аналіз ліквідності - одне з основних завдань своєчасної оцінки ризику неплатоспроможності підприємства.

Для ухвалення управлінських рішень необхідно також оцінювати фінансову стійкість підприємства. Для цього потрібно визначити ступінь покриття наявних зобов'язань активами, які має підприємство.

Користуючись даними табл. 2.5, проведемо аналіз фінансового стану підприємства, розпочавши з показників ліквідності.

Таблиця 2.5

Динаміка показників оцінки фінансового стану підприємства

Показники	Роки			Відхилення 2023 р до 2021 р., +,-
	2021	2022	2023	
1	2	3	4	5
1. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,87	1,91	1,92	0,05
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,16	0,16	0,21	0,05
3. Чистий оборотний капітал	103226	97687	99748	-3478
4. Коефіцієнт автономії	0,27	0,28	0,28	0,01
5. Коефіцієнт фінансової стабільності	0,64	0,66	0,66	0,02
6. Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	-0,08	-0,11	-0,11	-0,03
7. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,15	1,25	1,69	-0,46
8. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,87	2,99	3,89	-0,98

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5
9. Рентабельність господарської діяльності, %	1,57	1,43	1,28	-0,29
10. Рентабельність власного капіталу, %	7,67	4,34	5,09	-2,58
11. Рентабельність продукції, %	2,04	1,84	1,61	-0,43

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Проаналізувавши показники ліквідності підприємства відзначаємо, що коефіцієнт загальної ліквідності зрос на 0,05 пунктів, досягнувши загального рівня 1,92 у 2023 році. Це означає, що на кожну гривню поточних активів

припадає 0,92 гривні поточних зобов'язань. Таким чином, сукупні активи перевищують суму поточних зобов'язань, що свідчить про високу ліквідність підприємства. Що стосується коефіцієнта абсолютної ліквідності, відзначимо збільшення на 0,05 пунктів, але лише 21% поточних зобов'язань можуть бути покриті за рахунок готівкових коштів, що знаходяться в наявності на балансі підприємства.

Оцінивши показники фінансового стану підприємства, зазначимо, що коефіцієнт автономії зріс на 0,01 пункт, а отже 28% становить власний капітал підприємства у загальній сумі його пасивів. Це відповідає консервативній теорії фінансування джерел утворення капіталу. Крім того, коефіцієнт фінансової стабільності зріс на 0,02 пункти, що свідчить про здатність підприємства виконувати свої зобов'язання в середньо- та довгостроковому періодах.

Щодо показників ділової активності, то варто відмітити зменшення як коефіцієнта оборотності оборотних активів, так і коефіцієнта оборотності власного капіталу на 0,46 та 0,98 обертів в рік, що говорить про покращення управління активами та власним капіталом підприємства протягом 2021-2023 рр.

Показники рентабельності (прибутковості) зазнали незначного зменшення, адже відбулося зменшення результативних фінансових показників, які використовуються в розрахунках, проте важливим є те, що незважаючи на економічну, політичну та воєнну ситуацію в країні підприємство змогло акумулювати власні ресурси і ефективно господарювати протягом 2022-2023 рр. Працюючи ефективно підприємство змогло залишитися відповідальним платником податків, що сьогодні є важливим для підтримки економіки та армії.

2.3. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «Будкомплекс»

Управління матеріальними ресурсами передбачає організаційне удосконалення системи управління матеріальним потоком від моменту закупівлі до передавання готової продукції на склад підприємства.

Управління матеріальними ресурсами на ТОВ «Будкомплекс» слід розглядати як сукупність операцій і процедур впливу керуючої підсистеми (апарату управління) на керовану (матеріальні ресурси), яка здійснюється в межах організаційної структури підприємства, яка займається постачанням. На ТОВ «Будкомплекс» - це відділ постачання. Система матеріального забезпечення охоплює сукупність підрозділів підприємства, які займаються постачанням усіх необхідних для виробництва матеріальних ресурсів, їх збереженням, доставкою на робочі місця при мінімальних затратах на їх придбання, переміщення й збереження.

Серед основних завдань відділу постачання ТОВ «Будкомплекс» варто виділити:

- вчасне забезпечення підрозділів підприємства необхідними видами ресурсів потрібних кількості та якості;
- поліпшення використання ресурсів – підвищення продуктивності праці, фондівіддачі; скорочення тривалості виробничих циклів виконання робіт; зменшення терміну обсягу оборотних коштів; повне використання вторинних ресурсів;
- аналіз організаційно-технічного рівня виробництва і якості продукції, що надходить від постачальників-конкурентів, підготовка пропозицій та організація здійснення заходів для підвищення конкурентоспроможності матеріальних ресурсів, що постачаються, чи для заміни постачальника відповідного виду ресурсів;
- використання окремих методів і принципів системи управління якістю при створенні й упровадженні нової продукції, технологій і організації виробничих процесів на підприємстві.

Як було зазначено важливим елементом управління матеріальними ресурсами на підприємстві є забезпечення вчасного їх постачання та зберігання, тому проаналізуємо динаміку та структуру забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами, табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз забезпеченості ТОВ «Будкомплекс» матеріальними ресурсами

Показники	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. до 2021 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%	п.с.
Сировина та матеріали	25884	22,9	21266	22,1	21667	21,8	-4217	-16,3	-1,1
Паливо	10060	8,9	8660	9,0	9342	9,4	-718	-7,1	0,5
Запасні частини	3052	2,7	2983	3,1	3379	3,4	327	10,7	0,7
Інші матеріали	4069	3,6	3753	3,9	3876	3,9	-193	-4,7	0,3
Будівельні матеріали	55499	49,1	46766	48,6	44922	45,2	-10577	-19,1	-3,9
Інвентар та господарське приладдя	4521	4,0	4138	4,3	4969	5,0	448	9,9	1,0
Матеріали спеціального призначення на складі	2997	2,3	2117	2,2	2882	2,9	-115	-3,8	0,6
Матеріали спеціального призначення в експлуатації	4069	3,6	3849	4,0	5665	5,7	1596	39,2	2,1
Спецодяг в експлуатації	3278	2,9	2694	2,8	2683	2,7	-595	-18,2	-0,2
Разом	113032	100,0	96226	100,0	99385	100,0	-13647	-12,0	X

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

За даними таблиці робимо висновки, що найбільшу частку в запасах складають будівельні матеріали (45,2%) та сировина та матеріали (21,8%). Мінімальну частку у складі запасів займають спецодяг в експлуатації та матеріали спеціального призначення - 2,7% та 2,9% відповідно. Аналізуючи динаміку матеріальних ресурсів, варто зазначити, що найбільше зменшення протягом 2021-2023 рр. відбулося у будівельних матеріалах на 10577 тис. грн. (19,1%) та запасах сировини та матеріалів на 16,3% або на 4217 тис. грн. Загалом, щодо проведення аналізу динаміки та структури матеріальних ресурсів слід зазначити, що підприємство під час воєнного стану прагне оптимізувати запаси, щоб звільнити додаткову грошову масу для купівлі матеріалів та розрахунків із кредиторами.

Кожна господарська діяльність, включаючи будівництво, має свої особливості, серед яких важливе місце займає процес планування потреб у матеріальних ресурсах та аналіз рівня забезпеченості підприємства різним видами сировини та матеріалів. Цей процес враховує поточні потреби, залишки на початок і кінець періоду, укладені договори на постачання матеріалів у запланованому обсязі. Ця інформація використовується для визначення рівня

забезпеченості матеріальними ресурсами підприємства на плановий період, що відображається у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз забезпеченості потреб підприємства деякими видами
матеріальних ресурсів, 2023 р.

Назва матеріалу	Од. виміру	Потреба за планом	Залишок на початок періоду	Залишок на кінець періоду плану	Потреба за планом з урахуванням залишків	Укладено договорів з постачальниками на суму	Поступило за укладеними договорами	Ступінь забезпеченості потреби за договорами, %	Зараховано у виконання договорів, %
Арматура конструктивна	тис. т	1080	72	90	1400	1260	1260	104,3	100
Цегла силікатна	тис. шт.	4419	198	315	4536	4680	4635	103,2	99,0
Бетонні конструкції	тис. м ²	11070	360	333	3681	11097	11097	100,5	100
Розчин цементу	тис. т.	153	23	32	162	162	162	100	100
Залізобетон цілісний	тис. м ³	2187	X	X	2187	2187	2187	100	100
Бетон гідротехнічний	м ³	9009	X	X	9009	7650	7546	83,9	99,4

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Проаналізувавши дані табл. 2.7 можна дійти висновків, що у 2023 році ТОВ «Будкомплекс» було забезпечено майже усіма видами ресурсів, які було обрано для проведення дослідження. Звернувши увагу на ступінь забезпеченості потреби підприємства в матеріалах за укладеними договорами, то за розчином цементу та залізобетоном цілісним забезпечення підприємства було на рівні 100%, надлишок було відмічено за арматурою конструктивною та бетонними конструкціями відповідно на рівні 103,2% та 100,5%. Нестачу в матеріалах було відмічено за бетоном гідротехнічним на рівні 83,9%. Незважаючи на забезпеченість матеріальними ресурсами, не всі поставки було дотримано у повному обсязі, так по цеглі силікатній та бетону гідротехнічному план постачання виконано на 99,0% та 99,4%. Перевиконання обсягів поставок могло бути пов'язано із додатковою потребою в певному виді матеріалів через збільшення замовлення на виконання деяких видів робіт. Недовиконання обсягів постачання могли бути

пов'язані із певними труднощами пов'язаними з обстрілами чи відключенням електроенергії.

Постачання матеріальних ресурсів на підприємство здійснюється як за прямими договорами поставок, так і через підприємства – які є посередниками на ринку. Звісно прямі поставки є більш вигідними для підприємства, адже матеріальні ресурси тоді продаються без додаткової надбавки до ціни виробника. Останніми роками підприємство для задоволення вимог корпоративних клієнтів використовує матеріальні ресурси, які надаються безпосередньо замовником. Це обговорюється перед початком планування та виконання робіт, адже дана інформація повинна бути обов'язкова врахована в кошторисах робіт та при укладанні договорів на постачання матеріальних ресурсів на підприємство, табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз забезпечення потреби ТОВ «Будкомплекс» у деяких видах матеріальних ресурсів за джерелами їх надходження у 2023 р.

Назва матеріалу	Одиниця виміру	Потреба за планом	Надійшло на підприємство		
			всього	в тому числі	
				від заводів-постачальників	від замовника
Арматура конструктивна	тис. т	1080	1314	684	630
Цегла силікатна	тис. шт.	4419	4635	3150	1485
Бетонні конструкції	тис. м ²	11070	11097	11097	X
Розчин цементу	тис. т	153	162	162	X
Залізобетон цілісний	тис. м ³	2187	2187	1755	432
Бетон гідротехнічний	м ³	9009	7513	3733	3780

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Отже, як вже було відмічене, підприємство у 2023 році частину сировинних ресурсів отримувало від замовника, це арматура конструктивна в обсягах 630 тис. т., цегла силікатна – 1485 тис. шт., залізобетон цілісний – 432 тис. м³ та бетон гідротехнічний – 4789 м³. Такі матеріали як бетонні конструкції та розчин цементу підприємство отримувало безпосередньо від заводів-постачальників.

На ТОВ «Будкомплекс» відділом постачання та кошторисниками відбувається визначення потреби в матеріальних ресурсах у зазначених обсягах та на заплановану дату на основі нормування витрат запасів при списанні їх у виробничий процес, укладаються договори на постачання за конкретним видом ресурсу, відбувається контроль наявності ресурсів на контрольну дату, оцінюється ефективність витрачання та відхилень від нормативного значення, обов'язково здійснюється облік залишків та перегляд встановлених норм витрачання з урахування впровадження ощадних та ресурсозберігаючих технологій.

Для того, щоб договірні відносини були ефективними і постачання ресурсів відбувалося без збоїв, важливим є дотримання платіжної дисципліни, оцінка якої представлена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Оцінка дотримання платіжної дисципліни ТОВ «Будкомплекс»
за листопад 2023 р.

Постачальник	Надійшло матеріальних ресурсів						Дата платежу за договором	Оплата		Кількість днів прострочення оплати платежу
	Дата	№ договору	Найменування матеріалу	од. виміру	Кількість	Сума, тис. грн.		Дата	Сума, тис. грн	
ТОВ «ВУД-СТОК»	08.11	712	Балка фанерна	м.п.	876	18602	до 19.011	12.11	18602	0
ТОВ «ТрансБетонБуд»	16.11	626	Асфальт з бітумом	т	39	678	до 30.11	25.11	678	0

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Аналізуючи дані табл. 2.9 відмітимо, що платіжну дисципліну підприємство дотримує на високому рівні шляхом відповідального ставлення до сформованої суми заборгованості, вчасно погашаючи рахунки за відвантаженою продукцією згідно укладених договорів. Дотримання добропорядних взаємовідносин спрощує ведення договірних відносин, адже постачальник вчасно відвантажує сировину і

матеріали будучи впевненим у вчасному розрахунку, забезпечуючи тим самим ритмічне постачання виробничого процесу матеріальними ресурсами.

Відсутність збою у поставках є важливим фактором для забезпечення безперебійного виробничого процесу, який дає можливість виконувати роботи у заплановані терміни уникаючи простоїв. На підприємстві складається план з ритмічного надходження сировини, для розуміння ситуації, що виникла адже в періоди нестачі ресурсів відділ постачання терміново повинен шукати альтернативу швидкого постачання невивставаючого ресурсу. У виконання плану з ритмічності зараховують фактичний обсяг потреби, навіть якщо він перевищує запланований показник, табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз ритмічності надходження на підприємство товарного асфальту з бітумом протягом листопаду 2023 року

Дата поставок у листопаді 2023 р.		Надходження асфальту з бітумом, тис. м ³		Зараховується у виконання плану з ритмічності надходження, тис. м ³
план	факт	план	факт	
02.11	02.11	39	39	39
09.11	10.11	39	37	X
16.11	16.11	39	39	39
23.11	23.11	39	41	39
30.11	30.11	39	39	39
Всього за місяць		195	195	156

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Дані табл. 2.10 наочно ілюструють яким чином відбувається зарахування у виконання плану з ритмічності надходження сировини та матеріалів. Так, план з постачання виконано за усіма аналізованими позиціями, крім дати – 09.11.2023, коли фактично надходження відбулося на день пізніше – 10.11.2023 і не в повному обсязі, замість 39 тис. м³ було відвантажено 37 тис. м³, тому дане постачання не було зараховано у виконання плану з постачання, тобто відбувався збій ритмічності. План з ритмічності було порушено і 23.11.2023 р., коли фактично надійшло на 2 тис. м³ більше, ніж було заплановано.

Отже, план за ритмічністю було виконано на 80% $((156/195)*100\%)$. Недотримання ритмічності поставок змусило підприємство шукати іншого

постачальника даного ресурсу, купуючи бракуючий обсяг дорожче, що знайшло своє відображення на собівартості виконаних робіт.

Крім ритмічності поставок у виробничому процесі важливу роль відіграє комплексність поставок, яка також є вирішальним чинником забезпечення оптимальності протікання бізнес-процесів та дотримання їх ритмічності. Під комплектністю поставок розуміємо науково-обґрунтоване співвідношення між матеріальними ресурсами. В табл. 2.11. проаналізовано укомплектування матеріалів для комплексу робіт з будівництва житлового комплексу по поверхах.

Таблиця 2.11

Комплектність поставок матеріальних ресурсів, листопад 2023 р.

Вид конструкцій, будівельно-технологічного комплексу	Одиниця виміру	План	Факт	Відхилення факт від плану (+,-)	Відсоток виконання плану, %
Арматура конструктивна	т	103,4	103,4	0	100,00
Бетонні конструкції	шт.	66	66	0	100,00
Суміші кладочні	т	24,2	24,2	0	100,00
Кам'яні конструкції	шт.	20	20	0	100,00
Стінові панелі	шт.	86	86	0	100,00

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

З огляду на дані, наведені у табл. 2.11 у листопаді 2023 р. відбулося комплектне постачання за усіма видами матеріалів у відповідності до планових показників і укладених договорів з дотриманням кількісних та якісних параметрів, що в свою чергу дало можливість підприємству працювати без простоїв і виконувати роботи у відповідності з узгодженими планами-графіками.

Крім ритмічного і комплектного постачання матеріалів для підприємства важливим є дотримання запланованих норм витрачання ресурсів у виробничому процесі. Стан витрачання матеріальних ресурсів розраховується як відношення запланованого рівня витрачання до фактичного обсягу витрат матеріальних ресурсів. У табл. 2.12 проаналізовано рівень використання матеріальних ресурсів у натуральних вимірниках при виконанні комплексу робіт з будівництва житлового комплексу по поверхах.

Таблиця 2.12

Оцінка рівня використання матеріальних ресурсів у натуральних вимірниках при виконанні комплексу робіт з будівництва житлового комплексу по поверхах, жовтень 2023 р.

Назва матеріалу	Одиниця виміру	Витрати		Відхилення, фактично від нормативу (+\/-)
		норматив	фактично	
Бетон гідротехнічний	м ³	12	12	0
Будівельні цвяхи	кг	90	90	0
Цегла силікатна	тис. шт.	4,90	4,90	0
Фанера бакелітова	м ³	2,64	2,64	0
Біметалічний дріт	кг	450	450	0
Цвяхи гребінчасті	кг	1,33	1,42	0,09
Дошки необрізні	м ³	1,74	1,74	0
Болти саморізні	кг	0,33	0,33	0
Глиноземистий цемент	т	0,41	0,53	0,12

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Аналізуючи дані табл. 2.12 відмітимо, що перевитрачання відбулося за такими позиціями, як цвяхи гребінчасті на 9 кг та глиноземистий цемент – на 120 кг, що могло бути викликано наступними чинниками: не якісна сировина і її довелося використати більше або невисока якість виконуваних робіт, через неефективно налагоджену роботу бригадира, слабку координацію та організацію виробничого процесу. За іншими групами матеріалів витрачання було здійснено у межах заздалегідь встановлених норм.

Результативними показниками, які дають можливість оцінити ефективність управління матеріальними ресурсами підприємства є група узагальнюючих показників, що укрупнено відображають ефективність кожного працівника, бригадира та управлінця задіяного у виробничому процесі, табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Показники ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. до 2021 р., +\/-
1	2	3	4	5
Матеріалоємність продукції	0,71	0,73	0,74	0,03
Матеріаловіддача	1,35	1,30	1,18	-0,17

Продовження табл. 2.13

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Питома вага матеріальних ресурсів в собівартості продукції	0,76	0,87	0,87	0,11
Коефіцієнта зносу	0,42	0,47	0,49	0,07
Коефіцієнта придатності	0,58	0,53	0,51	-0,07
Фондовіддача	4,11	2,43	3,11	-1,0
Фондомісткість	0,24	0,41	0,32	0,08
Фондоозброєність	494,97	544,19	541,71	46,74
Середня тривалість одного обороту запасів	94,24	129,96	102,56	8,32
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3,82	2,77	3,51	-0,31

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

При аналізі ефективності використання матеріальних ресурсів, важливо відзначити, що будівництво є галуззю, яка потребує значних матеріальних витрат. У 2023 році матеріалоємність продукції становила 0,74 тис. грн., збільшення відбулося на 0,03 тис. грн, що свідчить про зростання вартості матеріальних ресурсів, які використовуються підприємством. Питома вага матеріальних ресурсів у собівартості продукції зростає з 0,76 у 2021 році до 0,87 у 2023 році, це може бути пов'язано не стільки із фізичним збільшенням витрат сировинних ресурсів, скільки із зростанням їх вартості, адже високі темпи інфляції зумовили ріст цін, в тому числі і на сировину для даної галузі.

Підприємство активно використовує різноманітні технічні засоби на будівельних роботах, як власні, так і орендовані, як загального, так і спеціального призначення. Це призводить до збільшення коефіцієнта зносу технічних засобів на 0,07 пунктів у 2023 р. відносно 2021 р.

Воєнний стан в країні, зменшення обсягу виконуваних робіт вплинуло на зменшення обсягу запасів у 2023 році, призвело до сповільнення коефіцієнту оборотності оборотних запасів на 0,31 оборот в рік або на 8,32 дні.

Узагальнюючи ситуацію, яка склалася на підприємстві в сфері управління матеріальними ресурсами хотілось би відмітити її відносну ефективність, проте хотілось би запропонувати більше уваги приділити використанню автоматизованих систем при нормуванні та обліку запасів.

2.4. Напрями підвищення ефективності управління використанням матеріальних ресурсів підприємства

В результаті аналізу управління матеріальними ресурсами на ТОВ «Будкомплекс» виявлено, що недостатньо уваги приділяється оперативному плануванню та організації закупівельної діяльності. Особливо гострою є проблема управління закупівлею сировинних ресурсів, що призводить до періодичних нестач окремих видів матеріалів на складі через недосконалу систему їх нормування.

Також спостерігається надлишок наявності неліквідних та "придбаних про запас" матеріалів на складі, деякі з яких вже давно втратили свою придатність, через прострочення їх терміну можливого використання.

В цьому контексті рекомендується керівництву ТОВ "Будкомплекс" та бухгалтерії активізувати контроль за наявністю, використанням та нормуванням матеріальних ресурсів, а також ретельніше планувати їх обсяги закупівель. Застосування сучасних комп'ютерних технологій може відіграти значну роль у вирішенні цих питань.

Зазначимо, що управління запасами на підприємстві налагоджено на досить високому рівні незважаючи на ряд проблем, які стосуються оперативного планування та управління матеріальними ресурсами, проте зважаючи на збільшення обсягів виконуваних робіт та старіння знань, ми пропонуємо підприємству підвищити ефективність діяльності відділу виробничо-складського управління шляхом впровадження нового програмного продукту. Сам процес управління складається з безлічі взаємопов'язаних етапів, підготовкою та розрахунків різних документів, тому пропонується впровадити програмний продукт Stock-M.

Stock-M – це автоматизована система управління товарними та виробничими запасами підприємства, що призначена для розрахунку необхідного рівня запасів, в будь-якій точці зберігання щоденно, у відповідності до фактичних коливань виробничих потреб.

Stock-M відрізняється від інших систем управління товарними та виробничими запасами тим, що їх рівень змінюється разом із зміною попиту на сировину, тобто рівень запасів знижується із зменшенням попиту та навпаки. Система автоматично визначає щоденні норми списання запасів у виробничий процес, аналізує фактичні відвантаження у виробництво, оцінює наявні надлишки та нестачу, і на підставі цих даних автоматично формує замовлення поповнення запасів кожної облікової одиниці запасу (SKU). Таким чином, управління запасами будується на конкретному прогнозі потреб у відповідному виді запасів.

Управління та автоматизація запасів у Stock-M допомагають відстежувати динаміку рівня надходження запасів, списання їх у виробничий процес, залишків за кожною обліковою одиницею, надлишків по всім видам запасів на складі, веде облік по кожному постачальнику тощо.

Основні звіти виводяться у компактному вигляді, дозволяючи оцінити картину в цілому і, за необхідності, сформувати поглиблений звіт для здійснення більш глибокого його аналізу.

Переваги системи Stock-M:

- швидкий термін окупності вкладених інвестицій;
- впровадження системи управління запасами Stock-M «під ключ» відбувається швидко за відпрацьованою технологією;
- Stock-M є хмарним сервісом, сумісна з будь-якою обліковою системою, ERP;
- проста та точна система звітів, кожен звіт призначений для вирішення конкретного завдання, звіти деталізуються за посадами.

Додаток 2.14

Порівняльна характеристика системи Stock-M з іншими автоматизованими системами управління запасами

Показник	Stock-M	Звичайні системи
1	2	3
Об'єкт	Увага приділяється найбільш суттєвому об'єкту – матеріальні ресурси, виробничі запаси	Різні сторони господарської діяльності підприємства
Функції	Система здійснює управління, облік, прогнозування потреби, нормування,	Сукупність облікових та аналітичних процедур

	формує перелік оперативних рішень,	
Продовження табл. 2.14		
1	2	3
	здійснює оцінку ефективності, імітаційне моделювання, оптимізацію, та визначає точку замовлення за кожною обліковою одиницею запасу.	
Методи	Використання статистичних, математико-аналітичних методів в сфері управління запасами	Використання найпростіших математичних методів: складання, віднімання, множення, зведення, угруповання та ін.
Мета	Скорочення величини запасів, зменшення транспортних витрат, зменшення надлишкових запасів і зниження дефіциту ресурсів, що впливає на підвищення рентабельності запасів. Впровадження автоматизації логістичних операцій та перехід на управління за параметрами	Достовірна, чітка, своєчасна, повна, оперативна інформація про господарські операції
Результати	Формування відповідей на питання: який ресурс, в якій момент часу та в якій кількості замовляти	Формування звітів для оподаткування та забезпечення оперативного процесу управління
Параметри	Облік всієї сукупності причин, які здійснюють визначальний вплив на формування оптимального рівня матеріального запасу матеріальних ресурсів	Відсутній облік та аналіз факторів, що впливають на оптимальний рівень матеріальних ресурсів

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Економічний ефект від застосування програмного продукту полягає у покращенні економічних та господарських показників роботи підприємства, насамперед за рахунок підвищення оперативності управління та зниження трудовитрат на реалізацію процесу управління, тобто скорочення витрат на управління. Ефект може полягати у вигляді економії трудових та фінансових ресурсів:

- зниження трудомісткості розрахунків;
- зниження витрат праці на пошук та підготовку документів;
- економія на витратних матеріалах (папір, картриджі);
- скорочення працівників підприємства.

Економічний ефект визначимо за формулою (2.1):

$$E = E_p - K_p, \quad (2.1)$$

де, E - економічний ефект від впровадження програмного продукту;

Ег - річна економія;

Кп - капітальні витрати впровадження, включаючи початкову вартість програмного забезпечення.

Мається на увазі те, що програмний продукт впроваджує стороння організація. Складемо та відобразимо калькуляцію витрат на впровадження та обслуговування інформаційної системи у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Витрати на впровадження та обслуговування інформаційної системи

Найменування витрат	Сума, грн.
1	2
Придбання програмного забезпечення	78160
Оплата праці працівників, зайнятих впровадженням проекту	21900
Відрахування на соціальні заходи з заробітної плати працівників, зайнятих впровадженням проекту	4818
Вартість триденних курсів на освоєння програмного забезпечення	39494
Разом	144372

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Таким чином, витрати на впровадження програмного продукту становлять 144,37 тис. грн.

У табл. 2.16 представлено витрати часу працівника до та після впровадження даної програми. Тобто, надалі розрахунок річної економії буде проводитись як розрахунок економії, пов'язаної з підвищенням продуктивності праці працівника.

Таблиця 2.16

Витрати часу до та після впровадження програмного продукту, хв.

Вид роботи	До автоматизації	Після автоматизації	Підвищення продуктивності праці
1	2	3	4
Підготовка робочого місця	15	15	-
Отримання завдання та документації	20	20	-
Реєстрація інформації про постачальників, відпуску у виробництво	35	15	0,8
Розрахунок необхідної кількості постачання сировини	30	15	1,0
Погодження термінів постачання сировини	25	25	-
Оформлення заявки на постачання сировини	30	10	0,5

Продовження табл. 2.16

1	2	3	4
Розмова з співробітниками	15	15	-
Телефонні розмови	20	20	-
Підготовка звітів	45	15	0,5
Разом	235	150	1,8

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

В результаті впровадження програмного продукту витрати часу на реєстрацію інформації про постачальників, відпуск запасів у виробництво знизилися на 20 хв. (57,14%), на розрахунок необхідної кількості постачання сировини, продукції на 15 хв. (50%), на оформлення заявки на постачання сировини – на 20 хв. (66,67%), на підготовку звітів – на 30 хв. (66,67%). В загальному витрати часу знизилися на 85 хв. (36,17%). В результаті підвищення продуктивності праці, доцільно вивільнити одного співробітника, утримання якого становить 263,52 тис. грн. на рік. Річна економія, пов'язана із звільненням одного працівника визначається за формулою 2.2:

$$E = 216000 \times 1,22 = 263,52 \text{ тис. грн.}, (13)$$

де, E - Річна економія;

ФЗПр - річний фонд заробітної плати працівника, що скорочується;

квнсз - коефіцієнт, що враховує відрахування з фонду оплати праці працівника.

Економічний ефект від запропонованого заходу представлений у табл. 2.17.

Таблиця 2.17

Розрахунок економічного ефекту від запропонованого заходу, тис. грн.

Показник	До впровадження	Після впровадження	Ефект
Витрати часу працівника, хв.	235	150	85
Річна економія заробітної плати працівника, тис. грн.	54548,64	54285,12	263,52
Витрати використання та обслуговування інформаційної системи, тис. грн.	-	-	144,37
Економічний ефект, тис. грн.	-	-	119,5
Кількість працівників, чол.	207	206	-1

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Таким чином, у ході проведених розрахунків було встановлено, що впровадження автоматизованої програми Stock-M, є ефективним для підприємства, оскільки витрати часу працівника, необхідні для виконання завдань загалом знизилися на 85 хвилин (36,17%). Економічний ефект від цього заходу становив 119,5 тис. грн.

Впровадження автоматизованої системи управління матеріальними запасами в ТОВ "Будкомплекс" може призвести до наступних поліпшень:

- оптимізація використання запасів;
- підвищення ліквідності надлишкових матеріалів;
- прискорення оборотності всіх видів матеріальних ресурсів;
- оптимізація витрат на закупівлю матеріалів;
- розрахунок оптимальної кількості матеріалів у замовленнях;
- зменшення витрат на зберігання запасів;
- виявлення дефіциту окремих матеріалів;
- визначення фінансових ресурсів для забезпечення закупівель у планованому періоді та інше.

Основним недоліком поточної програми, що використовується в підприємстві ТОВ «Будкомплекс» є відсутність можливості автоматичного розрахунку необхідних обсягів замовлення та точок замовлення, адже система лише здійснює підтримку для визначення потреб у матеріальних ресурсах згідно з попередньо встановленими нормами та стандартами їх використання.

Висновки до розділу 2

Для повного розкриття теми роботи об'єктом дослідження було обрано ТОВ «Будкомплекс» - це підприємство основним напрямом та метою діяльності якого є виконання договірних зобов'язань щодо будівництва та введення: виробничих потужностей, об'єктів житла, соціально-культурних об'єктів; виконання комплексів спеціальних та монтажних робіт, надання побутових, транспортних, ремонтно-будівельних та інших послуг населенню та підприємствам, оптова та

роздрібна торгівля будівельними матеріалами, виробами та конструкціями. Предметом та метою діяльності якого є забезпечення ринку якісними будівельними послугами з метою задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

Проаналізувавши основні економічні показники діяльності підприємства ми зробили висновок, що два роки воєнного стану в країні негативно відобразилися на фінансово-економічних показниках його діяльності підприємства. Так, за усіма показниками спостерігається спадаюча тенденція. Хоча, зауважимо, що 2022 р. був ще більш негативним ніж 2023 р. в порівнянні з 2021 роком, роком пом'якшення карантинних заходів і стабілізації економічної ситуації в країні. Протягом 2022-2023 рр. зменшився чистий дохід від реалізації продукції на 19,2%, що пояснюється меншою кількістю замовлень виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт, внаслідок чого зменшився чистий прибуток підприємства на 32,9%.

Оцінивши забезпеченість ТОВ «Будкомплекс» матеріальними ресурсами нами встановлено, що найбільшу частку в запасах складають будівельні матеріали (45,2%) та сировина та матеріали (21,8%). Аналізуючи динаміку матеріальних ресурсів, варто зазначити, що найбільше зменшення протягом 2021-2023 рр. відбулося у будівельних матеріалах на 10577 тис. грн. (19,1%) та запасах сировини та матеріалів на 16,3% або на 4217 тис. грн.

Зазначимо, що управління запасами на підприємстві налагоджено на досить високому рівні незважаючи на ряд проблем, які стосуються оперативного планування та управління матеріальними ресурсами, проте зважаючи на збільшення обсягів виконуваних робіт та старіння знань, ми пропонуємо підприємству підвищити ефективність діяльності відділу виробничо-складського управління шляхом впровадження нового програмного продукту Stock-M.

У ході проведених розрахунків було встановлено, що впровадження автоматизованої програми Stock-M, є ефективним для підприємства, оскільки витрати часу працівника, необхідні для виконання завдань загалом знизилися на 85 хвилин (36,17%). Економічний ефект від цього заходу становив 119,5 тис. грн.

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження встановлено, що матеріальні ресурси складають один з основних елементів виробничого потенціалу, чинять безпосередній вплив на ефективність виробництва, якість роботи та результати всієї діяльності підприємства. Рациональне використання матеріальних ресурсів є необхідною умовою ефективного функціонування підприємства будь-якої організаційно-правової форми господарювання та виду діяльності.

Задля розбудови системи управління матеріальними ресурсами підприємству необхідні чітке визначення цілей, окреслення завдань, визначення функцій і принципів даного процесу. Вивчення змістовних елементів економічного значення процесу управління матеріальними ресурсами дозволить скоротити витрати підприємства, забезпечити безперебійне надходження ресурсів на підприємство, створити економічно обґрунтовані норми запасів на підприємстві, і як наслідок вибудувати ефективну стратегію діяльності підприємства. При вивченні економічного змісту управління матеріальними ресурсами підприємства важливим є врахування питання ресурсозбереження та економічної складової, що сприятиме зміцненню конкурентних позицій підприємства.

Серед великої кількості методичних підходів до оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів найбільш доцільним наразі виступає матричний метод, що розкриває економіку виробництва на підприємстві і дає якісну характеристику його результатів, дає змогу зрозуміти, як використовуються матеріальні ресурси в динаміці та якою «ціною» досягаються результати.

Розглянуто п'ятирівневу модель нормативно-правового регулювання обліку витрат та їх контролю для підприємств і обґрунтовано необхідність вирішення проблем з узгодження законодавчої бази на всіх рівнях і зведення до мінімуму

існуючих суперечностей у системі управління, регулювання, обліку та контролю в сфері управління матеріальними ресурсами підприємства різних форм власності і організаційно-правових форм господарювання.

Для повного розкриття теми роботи об'єктом дослідження було обрано ТОВ «Будкомплекс» - це підприємство основним напрямом та метою діяльності якого є виконання договірних зобов'язань щодо будівництва та введення: виробничих потужностей, об'єктів житла, соціально-культурних об'єктів; виконання комплексів спеціальних та монтажних робіт, надання побутових, транспортних, ремонтно-будівельних та інших послуг населенню та підприємствам, оптова та роздрібна торгівля будівельними матеріалами, виробами та конструкціями. Предметом та метою діяльності якого є забезпечення ринку якісними будівельними послугами з метою задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

Проаналізувавши основні економічні показники діяльності підприємства ми зробили висновок, що два роки воєнного стану в країні негативно відобразилися на фінансово-економічних показниках його діяльності підприємства. Так, за усіма показниками спостерігається спадаюча тенденція. Хоча, зауважимо, що 2022 р. був ще більш негативним ніж 2023 р. в порівнянні з 2021 роком, роком пом'якшення карантинних заходів і стабілізації економічної ситуації в країні. Протягом 2022-2023 рр. зменшився чистий дохід від реалізації продукції на 19,2%, що пояснюється меншою кількістю замовлень виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт, внаслідок чого зменшився чистий прибуток підприємства на 32,9%.

Оцінивши забезпеченість ТОВ «Будкомплекс» матеріальними ресурсами нами встановлено, що найбільшу частку в запасах складають будівельні матеріали (45,2%) та сировина та матеріали (21,8%). Аналізуючи динаміку матеріальних ресурсів, варто зазначити, що найбільше зменшення протягом 2021-2023 рр. відбулося у будівельних матеріалах на 10577 тис. грн. (19,1%) та запасах сировини та матеріалів на 16,3% або на 4217 тис. грн.

Дослідивши ритмічність та комплексність постачання ресурсів нами встановлено, що у досліджуваному періоді відбулося комплектне постачання за усіма видами матеріалів у відповідності до планових показників і укладених договорів з дотриманням кількісних та якісних параметрів, що в свою чергу дало можливість підприємству працювати без простоїв і виконувати роботи у відповідності з узгодженими планами-графіками, проте деякі параметри ритмічності було порушено, що призвело до потреби негайного замовлення матеріалів по підвищеній ціні, що в свою чергу відобразилося на собівартості кінцевих робіт.

При аналізі ефективності використання матеріальних ресурсів нами було зауважено, що будівництво є галуззю, яка потребує значних матеріальних витрат. У 2023 році матеріалоємність продукції становила 0,74 тис. грн., збільшення відбулося на 0,03 тис. грн, що свідчить про зростання вартості матеріальних ресурсів, які використовуються підприємством. Питома вага матеріальних ресурсів у собівартості продукції зросла з 0,76 у 2021 р. до 0,87 у 2023 році, це може бути пов'язано не стільки із фізичним збільшенням витрат сировинних ресурсів, скільки із зростанням їх вартості, адже високі темпи інфляції зумовили ріст цін, в тому числі і на сировину для даної галузі.

Зазначимо, що управління запасами на підприємстві налагоджено на досить високому рівні незважаючи на ряд проблем, які стосуються оперативного планування та управління матеріальними ресурсами, проте зважаючи на збільшення обсягів виконуваних робіт та старіння знань, ми пропонуємо підприємству підвищити ефективність діяльності відділу виробничо-складського управління шляхом впровадження нового програмного продукту Stock-M. Це автоматизована система управління товарними та виробничими запасами підприємства, що призначена для розрахунку необхідного рівня запасів, в будь-якій точці зберігання щоденно, у відповідності до фактичних коливань виробничих потреб. Управління та автоматизація запасів у Stock-M допомагають відстежувати динаміку рівня надходження запасів, списання їх у виробничий

процес, залишків за кожною обліковою одиницею, надлишків по всіх видах запасів на складі, веде облік по кожному постачальнику тощо.

У ході проведених розрахунків було встановлено, що впровадження автоматизованої програми Stock-M, є ефективним для підприємства, оскільки витрати часу працівника, необхідні для виконання завдань загалом знизилися на 85 хвилин (36,17%). Економічний ефект від цього заходу становив 119,5 тис. грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абушов Т. Огляд сучасних підходів до управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-05.pdf>
2. Багрій К.Л. Поняття матеріальних запасів підприємства: необхідність їх створення. Науковий вісник Чернівецького торгівельно-економічного інституту КНТЕУ. Чернівці : Книги XXI, 2019. Вип. IV Економічні науки. С. 104–109.
3. Биба В.В., Теницька Н.Б., Каліновська Д.Л. Матричний метод оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. Економіка і суспільство. 2017. №13. С. 359-362.
4. Бибик С.П., Сюта Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання.. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
5. Бобровська Н.В. Концептуальний підхід природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. Миколаїв: МНАУ, 2014. 32 с.
6. Бортнік С.М. Удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства на засадах форсингу та логістики. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/4604/3/bortnik.pdf>.
7. Булеєв І., Прокопенко М. Методологічні основи формування механізму ефективного управління матеріальними ресурсами підприємства. Економіка промисловості. 2019. № 1. С. 3–15.

8. Валуєв Б.І. Організаційні можливості поглиблення інтеграційних процесів в управлінні підприємством. Наукові праці Кіровоградського державного технічного університету. 2013. Вип. 4. Ч. I. С. 17–22.

9. Вараксіна О.В., Касьян О.О., Шевченко В.Б. Теоретичні підходи до матеріально-технічного забезпечення підприємства. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/172/165/>

10. Ващенко О.П. Сутність та класифікація ресурсів підприємства. URL: <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2157>

11. Великий тлумачний словник сучасної української мови. За ред. Бусел В. Т. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2013. 1440 с.

12. Витрати: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 від 14.12.1999р., № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

13. Вініченко І.І., Сорока Ю.О. Ефективність використання ресурсного потенціалу підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 22. С. 34–37.

14. Волошина С.В. Економічний механізм управління ефективністю використання матеріальних ресурсів підприємства. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/28.pdf

15. Гарник М. Теоретичні аспекти використання матеріальних ресурсів промислових підприємств. Наука й економіка. 2017. № 1(21). С. 121–123.

16. Гордійчук А.С., Стахів О.А., Кузнецова Т.В., Збагерська Н.В. Управління матеріальними ресурсами за галузями економіки. Рівне : НУВГП, 2012. 256 с.

17. Горшков М.А. Управлінський зміст ресурсного потенціалу. Вісник Хмельницького національного університету. 2013. Том 2. № 4. С. 66–70.

18. Гуржій Н.М., Бебешко І.С. Моніторинг системи матеріального забезпечення підприємств харчової промисловості. Вісник Чернівецького торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. 2019. № 2. С. 74–80

19. Дерев'янка Ю.М. Наукові підходи до визначення категорії «ресурс». Механізм регулювання економіки. 2019. № 1. С. 160-165.

20. Довгаль Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи. Науковотехнічна інформація. 2021. № 1. С. 42–45
21. Должанський А.М. Нормативно-правове забезпечення обліку виробничих запасів на підприємствах в умовах розвитку ринкових відносин. URL: <http://surl.li/rburb>
22. Дунда С.П. Сутність матеріальних ресурсів та їх класифікація. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e1998696-0e6e-45c8-be41-7b5eaf5d9e0d/content>
23. Економіка підприємства. За ред. С.Ф. Покропивного. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : КНЕУ, 2013. 402 с.
24. Економічна енциклопедія: В 3-х т. Під. ред. Б. Д Гаврилишина. К.: Академія, 2002. Т. 3. 951 с.
25. Енциклопедія: бізнесмена, економіста, менеджера. За ред. Дяківа Р. К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. 654 с.
26. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р., № 73. Бухгалтерія. 2013. № 12. С. 11-32.
27. Запаси: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.
28. Запаси: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 від 14.12.1999 р., № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
29. Ісай В. Аналіз використання матеріальних ресурсів, резерви економії та підвищення ефективності виробництва. Економіст. 2019. № 11. С. 46–48.
30. Касич А. О., Яценко Н. М., Калько Є. В. Сучасні підходи до методики аналізу використання матеріальних ресурсів. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5235>
31. Колмакова О.М., Брюховецька Т.В. Фактори, що впливають на ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві та шляхи її підвищення. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5.1/9.pdf>

32. Костюченко Л.В. Удосконалення механізму управління системою матеріально-технічного забезпечення підприємств залізничного транспорту України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04. Дніпропетровськ, 2009. 24 с.

33. Конащук В.Л, Дусенко О.О. Напрями та резерви раціонального використання ресурсів підприємства. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2014. № 6. С. 97-104.

34. Круш П.В., Орлюк Ю.В. Теоретичні основи управління матеріальними запасами підприємств. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_38

35. Кужель В. В. Потенціал підприємств аграрної сфери: сутність, структура, тенденції нарощення. Агросвіт. 2013. № 13. С. 47–50.

36. Кустріч Л. О. Особливості використання економічних і матеріальних ресурсів. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0000851122>

37. Мазур А.О., Кириченко С.О. Методологічні основи ефективного використання ресурсів підприємств. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 6 (17). С. 253-258.

38. Малій О.Г. Матеріальні ресурси підприємств та джерела їх формування: теоретичні аспекти. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2016. № 2. С. 71–74.

39. Методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості: Наказ МПП України від 09.07.07 р., № 373. URL: <http://document.ua/metodichni-rekomendaciyi-shodo-formuvannja-sebevastosti-prod-srrsdoc-srh2000825917.html>.

40. Михайловська О. В. Сутність категорії «ресурси»: теоретичні та практичні аспекти. URL: https://reicst.com.ua/pmt/article/view/issue_2_2021_6

41. Михайловська О. В., Сахно Є. Ю., Ткаленко Н. В. Ресурсно-інформаційне забезпечення видавничо-поліграфічної галузі України: проблеми та перспективи : монографія. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2016. 164 с.

42. Михальчишина Л.Г. Матеріальні ресурси та визначення їх складових: обліково-економічний огляд. Вісник Державного університету «Житомирська політехніка». 2017. № 3 (53). С. 128–131.
43. Новицький В. Є. Економічні ресурси цивілізаційного розвитку : Навч. посіб. К.: НАУ, 2021. 268 с.
44. Олійник Є.В. Матеріальні ресурси: підходи до розуміння та визначення. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2017. Вип. 3 (104). Ч. 2. С. 59–64.
45. Осауленко О. Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління: монографія. Київ: Інформ.-видавн. центр Держкомстату України, 2015. 177 с.
46. Павленко О.В. Удосконалення управління ресурсами підприємств. Економія матеріальних ресурсів. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/864>.
47. Павловська Л. Д., Мрачковська Н. К. Системний підхід до формування та використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2012. № 6. С. 74–80.
48. Підлісецький Г.М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств. Економіка АПК. 2013. № 5. С. 65–66.
49. Піняга Н. О. Вивчення потреби ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств системним підходом. Агросвіт. 2013. № 9. С. 62–64.
50. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р., № 291. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.
51. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р., № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
52. Пономаренко В.С. Стратегія управління підприємством. Харків: Основа, 2019. 620 с.

53. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р., № 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

54. Прохорова В. В., Чумак Л. Ф., Лавро С. М. Актуальні тенденції управління матеріальними ресурсами підприємства. URL: <https://aktualni-tendentsiyi-upravlinnya-materialnimi-resursami-pidpriemstva>

55. Россоха В.В. Теоретико-методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства. Київ: ННЦ ІАЕ, 2013. 94 с.

56. Рубан Л.О., Яковенко Т.І. Економічна сутність поняття виробничих запасів на промисловому підприємстві. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/34_2019_ukr/48.pdf

57. Степаненко Т.О. Інтегроване управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. Стратегія економічного розвитку України. 2018. № 35. С. 132–140.

58. Степаненко Т.О. Управління матеріальними ресурсами підприємства: дис....канд. екон. наук. К., 2017. 267 с.

59. Фактори виробництва у світовому господарстві. URL: <http://www.bookz.com.ua/3/5.htm>

60. Фалінська М. Економічна сутність та аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів. Галицький економічний вісник. 2012. №6(39). С. 132-137.

61. Федак Л.М. Запаси підприємств: сутність та класифікація. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2012_1/157-162.pdf

62. Федірець О.В., Гордівська А.С., Дековець К.О. Чинники впливу на управління матеріально-технічним забезпеченням виробництва. Економічний форум. 2019. № 2. С. 190–197.

63. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 316 с.

64. Чаюн І., Богославець Г., Довгаль Н. Економіка підприємства: підручник. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. 569 с.

65. Шаманська О.І. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2021. № 6. С. 166–172.

66. Шевчук Н.С. Аналіз матеріальних ресурсів в умовах інфляції. Вісник соціально-економічних досліджень. 2009. № 36. С. 205–209.

67. Шкода М.С. Удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2018. Вип. 33. С. 356–363

68. Jaffe A. Lerner, J. Stern S. Innovation Policy and the Economy. Technology Policy for Energy and the Environment. 2014. №. 4. P. 35–68.

69. Lliashenko S. M., Shypulina Y. S., Illiashenko N. S. Knowledge management as a basis for innovative development of the company. Actual Problems of Economics. 2015. №. 6. P. 173–181.

70. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. MIT-AI Laboratory Memo. 2002. №. 306, June. URL: <http://web.media.mit.edu/~minsky/papers/Frames/frames.html>

ДОДАТКИ

